

MTA TK Gyerekesély Műhelytanulmányok 2014/12

Sarkadi kistérség

A kistérségben élő gyermekek, fiatalok és családjaik helyzetének, igényeinek és szükségleteinek felmérése 2014

Bauer Zsófia

**MTA TK
Budapest
2014**

Készült a TÁMOP-5.2.1 támogatásával

Írta: Bauer Zsófia

Szerkesztette: Fekete Attila

Kiadja az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont

1014 Budapest, Országház u. 30.

<http://gyerekesely.tk.mta.hu/>

ISSN 2064-910X

Tartalom

Összefoglaló.....	4
Bevezetés.....	7
1. A helyzetfelmérés módszerei	7
1.1. A vizsgálati minta.....	8
1.2. A kutatás mérőeszközei	11
2. Demográfiai jellemzők	12
3. Foglalkoztatottság.....	18
4. Szegénység és társadalmi kirekesztettség.....	23
4.1. Relatív jövedelmi szegénység.....	23
4.2. Anyagi nélkülözés és a hátrányok halmozódása.....	25
4.3. A családok szegénység érzete.....	30
4.4. Szociális szolgáltatások igénybevétele	33
5. Lakáshelyzet.....	36
6. Oktatás, nevelés	41
6.1. Otthoni szocializáció.....	41
6.2. Bölcsőde.....	42
6.3. Óvoda.....	43
6.4. Iskola.....	46
7. A gyermekek szükségleteinek kielégítettsége.....	52
8. Egészség.....	61
9. Településsel, kistérséggel kapcsolatos vélemények.....	65
10. Gyerekszegénység elleni program.....	67
Melléklet	68

Összefoglaló

A kistérségben zajló demográfiai folyamatok, ha nem is erősítik, de nem is gyengítik a gyermekes családok szegénységi kockázatát.

A térségben tapasztalható előregedés nagy hasonlóságot mutat az országos átlaghoz képest.

A magas szegénységi kockázatú háztartástípusok közül az országos átlaghoz képest ugyan jóval magasabb a három és több gyermekes háztartások aránya, de az egyszülős háztartások aránya sokkal alacsonyabb az országosnál.

A kistérség legnagyobb problémája továbbra is a nagyarányú, növekvő munkanélküliség, illetve a foglalkoztatottság egyre alacsonyabb szintje.

A közfoglalkoztatás és az alkalmi munkák relatíve magas száma nem szükségszerűen biztosít folyamatos jövedelmet a gyermekes családoknak, így nem feltétlenül védi meg őket az elszegényedés kockázatától. A foglalkoztatottal rendelkező családok esetében, a családok 15%-nál az aktivitás csak a kistérségben kínált közmunkának köszönhető.

A gyermekes családok szegénységi kockázata az alacsony iskolázottsági szint miatt is kiemelkedően magas.

A kistérségben az országos átlaghoz képest kiemelkedően magas a legfeljebb nyolc osztályt végzett felnőttek aránya. A jövő generációjának oktatásába vetett bizalom viszonylag magas, de jelentős különbségeket mértünk az anyagi helyzet függvényében: a szegény szülők gyermekeiknek sokkal alacsonyabb végzettséget feltételeznek a jövőben.

A kistérségben a gyermekes családok jövedelme elmarad az országos átlagtól, a gyerekeknek közel a fele szegénységben él. Különösen magas a szegénységben élő roma gyerekek aránya.

Adataink szerint a Sarkadi kistérségben a családok 41%-a nélkülözőnek, 25%-a pedig súlyosan nélkülözőnek minősül. Ha a depriváció halmozódását vesszük figyelembe, a

kistérségi családok negyedében halmozódnak a hátrányok és kirekesztődések. A mélyszegénységben élő romák aránya nyolcszorosan haladja meg a nem romákét. A megkérdezett háztartások magas százalékának van valamilyen rezsiköltség- vagy hiteltörlesztés elmaradása. A szegény családok között ez az arány lényegesen magasabb. A kistérségben összességében - lakásfenntartás terén - legtöbben villanyszámla elmaradással küzdenek.

A gyerekes háztartások lakásminősége jelentősen elmarad az országos átlagtól.

Hangsúlyos különbségeket regisztráltunk az anyagi helyzet függvényében. Elsősorban a lakások ellátottsága hagy kívánni valót maga után, de nagyon gyakori a lakások állapotában jelentkező probléma is. Legtöbben a korhadó ablakkeretre, nedves padlózatra, és beázó tetőre panaszkodtak. Ezek a problémák kifejezetten károsan hathatnak az ilyen lakásokban felnövekvő gyerekek egészségi állapotára.

Az oktatási intézményeket vegyesen ítélték meg, a pedagógusokról elsősorban jó véleménnyel voltak a szülők, ugyanakkor sokan panaszkodtak az iskolák felszereltségére. A szülők véleménye alapján a gyerekközösségekben egyre terjed az agresszivitás, a drog- és a túlzott alkoholfogyasztás.

A gyermekek szükségleteinek kielégítettsége bizonyos tekintetben jobb az országos átlagnál. Ugyanakkor jelentős különbségeket tapasztalhatunk, ha figyelembe vesszük a családok anyagi helyzetét is: a szegény családok körében többszörösek a kielégítetlen gyermeki szükségletek.

További szakadékokat tapasztalhatunk, ha a nemzetiség dimenzióját is vizsgáljuk. A legaggasztóbb adat, hogy a roma családok közel ötöde mélyszegénységben él, tehát a hátrányok halmozódásáról beszélhetünk.

A rossz anyagi körülmények hatása a magzati fejlődéstől a betegségek kialakulásáig fokozottabban mutatkozik meg.

A betegségek előfordulási gyakorisága lényegesen magasabb a kistérségben, mint ami az

országos átlag. A betegségek egy része hangsúlyosan a szegény családokban nevelkedő gyermekeket érinti. Kiemelkedő probléma az asztma és az allergia a kistérségben.

A Gyerekszegénységi Program ismertsége, elterjedtsége jónak nevezhető.

A kérdezettek közel fele hallott arról, hogy a kistérség részt vesz az országos Gyerekszegénység elleni programban. Ez mindenképpen a program jó kommunikációját jelzi. A gyerekek és felnőttek magas százaléka vett részt programokon.

Bevezetés

A tanulmány célja, hogy átfogó képet nyújtson a Sarkadi kistérségben élő *gyermekes családok* helyzetéről, igényeiről, szükségleteiről. A tanulmány ilyen módon kiegészítője a 2012-ben elkészült úgynevezett Kistérségi tükörnek, amely a gyermekekkel foglalkozó *intézmények* helyzetét tárta fel. Jelen helyzetfelmérés gerincét egy 2014-es, gyermekszám szerint reprezentatív kérdőíves adatfelvétel képezi. Ahol erre lehetőség volt, a kistérségi adatokat összevetettük az országos értékekkel. Az országos referencia értékek elsősorban a 2011-es népszámlálás, valamint a TÁRKI Háztartásmonitor 2012-es országos reprezentatív adatain alapszanak; utóbbi felvételben saját kérdésblokkot is szerepeltettünk. A tanulmány egyes pontjain az összehasonlítás alapjául továbbá a 2009-es és 2012-es EU-SILC (European Union Statistics on Income and Living Conditions) indikátorok szolgálnak. A hivatkozás nélküli eredmények a kistérségi kérdőíves felmérésből származnak.

1. A helyzetfelmérés módszerei

A kistérségben élő gyermekes családok életkörülményeinek bemutatását alapvetően egy reprezentatív kérdőíves felvétel alapján készítettük el, a családok megkérdezésével. A kérdőíves adatfelvételt a Szegedi Tudományegyetem Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék oktatói és hallgatói végezték 2014 júliusában. A felmérés nyolc településen zajlott, a kiválasztás menetét alább közöljük.

1.1. A vizsgálati minta

A kérdőíves adatfelvételhez szükséges reprezentatív mintát többlépcsős, csoportos valószínűségi mintavételi eljárással alakítottuk ki. A települések kiválasztásához a 2011-es népszámlálás, a háztartások kiválasztásához a járási népességnyilvántartás adatait használtuk. Feltételeztük, hogy a gyermekes háztartások életkörülményeit befolyásolja: a háztartásban élő gyermekek száma, a település nagysága, illetve a településen élő romák aránya.

A minta kialakításának első lépéseként a kistérséget alkotó tizenegy településből kiválasztottuk, hogy melyek vegyenek részt a vizsgálatban. Ehhez a településeket csoportosítottuk a nagyságuk 1000 fő alatti, 1001-2000 fős, 2000 fő feletti települések, kistérségi központ és a roma népesség aránya (0-10% közötti, 10,1-30% közötti, 30% feletti roma népességi arányú települések) szerint. Arra törekedtünk, hogy a fenti kategóriák mindegyike reprezentálva legyen a mintában. Figyelembe vettük továbbá, hogy a kiemelt Gyerekesély programelemeknek helyet adó települések szerepeljenek a mintában. A végleges településmintát a kistérségi program szakembereivel egyeztetve alakítottuk ki. A lekérdezést az 1. táblázatban vastag betűvel kiemelt nyolc településen hajtották végre a hallgatók, ezek a települések: Biharugra, Geszt, Körösnagyharsány, Kötegyán, Mezőgyán, Okány, Sarkad, Zsadány.

1. tábla: A településminta kialakítása a Sarkadi kistérségben

	0-1000 fős település	1001-2000 fős település	2000 fő feletti település
alacsony roma arány 0-10%	Biharugra, Újszalonta,	Sarkadkeresztúr, Zsadány	Méhkerék, Okány
közepes roma arány 10,1-30%	Körösnagyharsány	Kötegyán	Sarkad (kistérségi központ)
magas roma arány 30% feletti	Geszt	Mezőgyán	

Forrás: Népszámlálás 2011

Következő lépésként a járási népességnyelvántartás adataiból a kiválasztott településeken gyerekszám szerinti rétegzett mintát vettünk a gyermekes háztartások közül. A háztartásokat az egy-, két- és háromgyermekes háztartás kategóriákon belül véletlen címgenerálással választottuk ki. Mivel a legtöbb gyermekes család a kistérségi központban él, ezért a mintaválasztás során Sarkadon 10%-os, a községekben 25%-os mintavételi aránnyal dolgoztunk. A címlista és a pótcímlista alapján a hallgatók több mint hatszáz háztartást kerestek fel. A lekérdezés során adódott kisebb mintabeli eltolódásokat súlyozással korrigáltuk, így a súlyozott adatbázis 316 háztartásra és 546 gyermekre tartalmaz adatokat (2. tábla).

2. tábla: A Sarkadi kistérség vizsgált településein élő gyermekes háztartások száma
összesen és a súlyozott vizsgálati mintában (db)

település	gyermekes háztartások							
	populáció				Minta			
	egy	kettő	három és több gyermek	összesen	egy	kettő	három és több gyermek	összesen
Biharugra	44	14	6	64	7	4	2	13
Geszt	27	29	29	85	7	7	7	21
Körösnagy- harsány	31	11	5	47	8	3	1	12
Kötegyán	61	45	17	123	15	11	4	30
Mezőgyán	61	20	24	105	15	5	6	26
Okány	144	62	37	243	36	16	9	61
Sarkad	571	310	187	1068	57	31	19	107
Zsadány	91	58	34	183	23	15	8	46
összes	1030	549	339	1918	168	92	56	316

Forrás: Járási népességnyelvántartás 2014

1.2. A kutatás mérőeszközei

Az adatgyűjtés alapját egy kvantitatív kérdőíves adatgyűjtés képezi.

A kérdőíves adatfelvétel során a mintába került családokról először egy Háztartás kérdőív alapján gyűjtöttünk információkat a háztartásban élő személyek neméről, életkoráról, iskolázottságáról, gazdasági aktivitásáról, a család szerkezetéről, jövedelmi viszonyaikról, segélyekhez, támogatásokhoz való hozzáférésükről, lakáshelyzetükről, esetleges díjhátralékaikról, egészségi állapotukról, saját helyzetükhöz való viszonyulásukról. Következő lépésben a háztartásban élő minden gyerekről külön kérdőívet vettünk fel (Gyermek kérdőív), mely feltérképezte a családban élő összes gyermeknél a következő témaköröket: óvodai, iskolai jellemzők, betegségek előfordulása, gyermekszükségletek kielégítettsége, gyermek-szülő kapcsolatának jellege. A kérdőívek kialakításánál a 2011-es helyzet-, igény- és szükségletfelmérés kérdéseit vettük alapul, ugyanakkor tapasztalatok alapján módosítottuk és kibővítettük azokat. A kérdőíveket a mellékletben közöljük.

2. Demográfiai jellemzők

A gyermekek életkori megoszlása a kistérségben az országos trendhez hasonló állapotot mutat. Figyelemre méltó különbséget egyik korcsoportnál sem regisztrálhatunk, de a fiatalabb korosztályban kevesebben vannak: a 0-2 és 3-7 év közöttiek aránya alacsonyabb a kistérségben, míg a 6 év feletti gyerekek száma némileg magasabb az országosan mértnél.

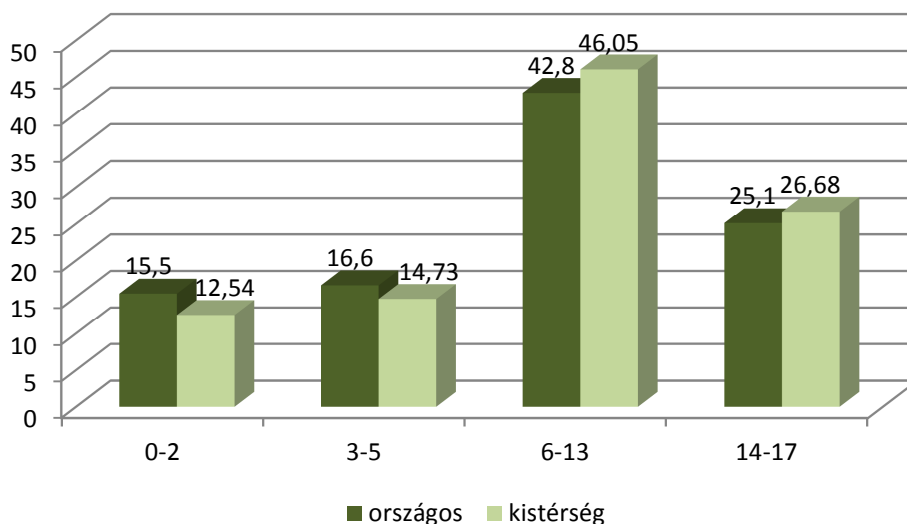
A gyermekek lakónépességen belüli aránya is közel áll a magyarországi átlaghoz: a 0-17 évesek aránya országosan 18%, a kistérségben pedig 19%¹. Ha Békés megyét vesszük alapul, akkor arányaiban a megyén belül – a Szeghalmi mellett – a Sarkadi térségben él a legtöbb gyermekkorú (0-14 éves)².

Ha a két szélső korosztály különbségét nézzük kissé más a helyzet. Míg országosan 9,6%-os különbség van, addig a Sarkadi térségben ez különbség megközelíti a 14%-ot (1. ábra). A legalacsonyabb korcsoportban (0-2 évesek) a gyerekek közel fele annyian vannak, mint a legidősebb korcsoportban (14-17 évesek), ami nagyon hangsúlyos gyerekszám csökkenést mutat és vetíti előre. Ez a kedvezőtlen demográfiai tendencia a kistérség gyermekintézményeinek fennmaradása szempontjából is negatív következményekkel járhat, ill. hosszú távon is a gazdasági aktivitás csökkenését vetíti előre.

¹ KSH Népszámlálás 2011 alapján

² 2011. évi Népszámlálás. Területi adatok. Békés megye. KSH Szeged, 2013.

1. ábra: A Sarkadi kistérségben élő gyermekek életkori megoszlása (%)



Forrás: Népszámlálás 2011 alapján

A kistérségben a 100 aktívkorúra jutó gyerekszám némileg magasabb az országos átlagnál. Míg országosan 100 aktívkorúra 24 gyerek jut, addig a kistérségben ez 26. Mindez párosul az időskorúak országos átlaghoz hasonló arányával (országosan 100 aktívkorúra 38 időskorú jut, a Sarkadi kistérségben 41). Az országos átlaghoz képest teljesen hasonló előrejedést jól tükrözi, hogy míg országosan 100 gyermekkorúra 161 időskorú jut, addig az általunk vizsgált kistérségben 162.³

Szociológiai vizsgálatok során gyakran nézeteltérések adódnak abból, hogy a népességen belül kiket tekintünk romának.⁴ Vizsgálatunk során (az összes kutatott kistérség esetében) abból indultunk ki, hogy azt tekintjük romának, aki annak vallja magát, azaz önmagát romának tekinti. Így a népszámláláshoz hasonlóan kérdőívünkben az önbevallásos módszerre építve, két tétellel is arra kérdeztünk rá, hogy a

³ Népszámlálás 2011 adatai alapján

⁴ A különböző módszerekről és a kialakult szakmai vitáról részletesen beszámol: Horváth Ágota–Landau Edit–Szalai Júlia (szerk.): Cigánynak születni. Tanulmányok, dokumentumok. Aktív Társadalom Alapítvány–Új Mandátum, 2000.

megkérdezett első- és másodsorban milyen nemzetiségűnek vallja magát. Ezeket a kérdéseket egészítettük ki azzal, hogy a kérdezettől kívül van-e olyan személy a háztartásban, aki romának tekinti magát. Összesítve ezen kérdésekre kapott válaszokat, azokat a gyerekeket tekintettük romának, akik háztartásában legalább egy személy romának vallotta magát.

A 2011-es népszámlálás eredményei szerint Magyarországon 315 ezren⁵ vallották romának/cigánynak magukat (ez a lakónépesség 3%-a). Ehhez képest a 2011-es népszámlálás adatai szerint a Sarkadi kistérségben, 1821 fő, a lakónépesség 8%-a ami közel háromszorosa az országos értéknek.⁶

3. tábla: A 0-17 éves roma és nem roma gyerekek aránya korcsoportonként a Sarkadi kistérségben (%)

korcsoport	nem roma	roma
0 - 2	55,37	44,63
3 - 5	61,77	38,23
6 - 13	69,57	30,43
14 - 17	67,21	32,79
kistérség összesen	65,70	34,30
országos*	88,7	11,3

*TÁRKI Háztartásmonitor 2012

⁵ Másfélszer annyian, mint 2001-ben. Bojer Anasztázia, Kovács Marcell, Simor Éva, Vörös Csabáné, Waffenschmidt Jánosné (2013): 2011. évi Népszámlálás. 3. Országos adatok. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

⁶ Bozsikné Vadai Anna, Csószné Seres Ilona, Kovács Andrea, Krucsai Erika, Rövid Irén, Szűcs Anna, Dr. Takács Béláné: 2011. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS 3. Területi adatok 3.16. Békés megye Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

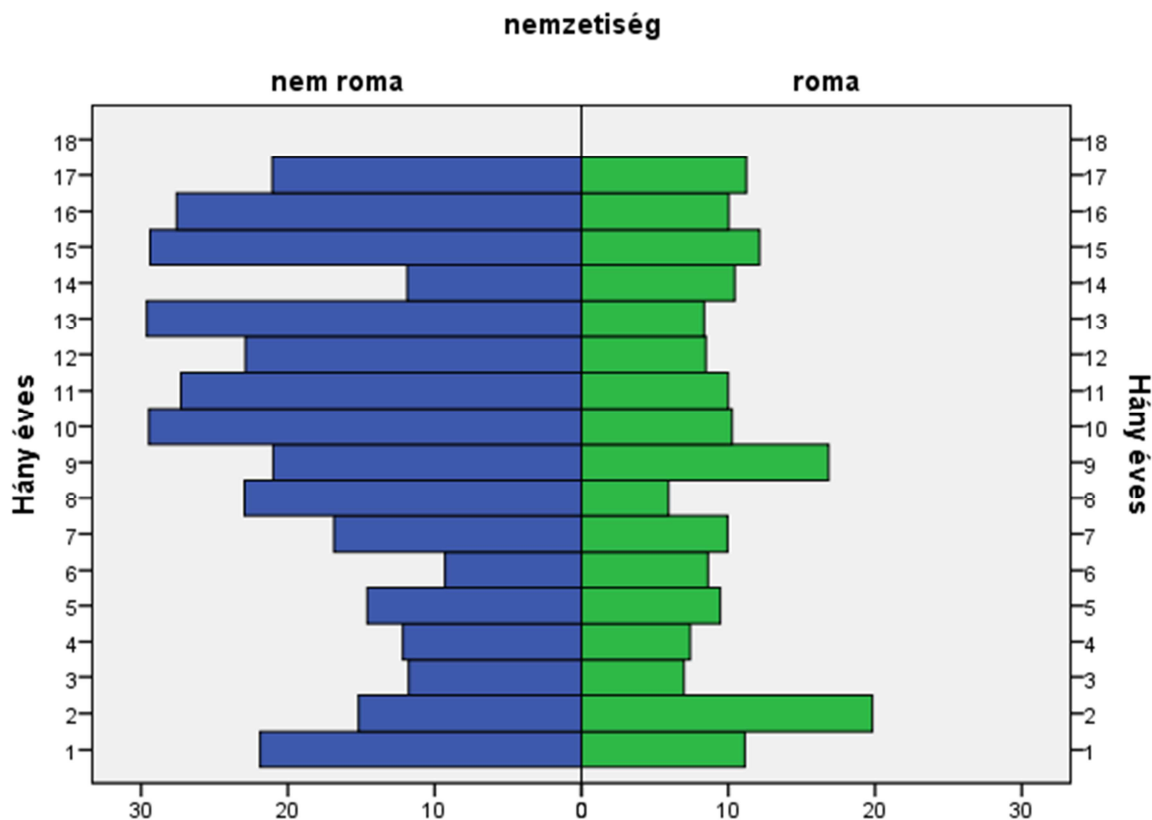
A TÁRKI által készített 2012-es országos arányhoz viszonyítva is magasabb (több mint háromszorosa) a mintánkba kerülő roma gyerekek aránya a Sarkadi kistérségben. Míg a TÁRKI által regisztrált országos arány 11,3%, addig a vizsgált kistérségben a 0-17 éves gyerekek körében 34%.

Az adatokból az is látszik, hogy a roma gyerekek aránya jelentősen magasabb a 0-2 évesek körében, mint az idősebb korcsoportokéban (3. tábla).⁷ A mintába került gyerekek korcsoportonkénti arányára jellemző, hogy a legfiatalabb gyerekek körében magasabb a romák aránya, mint általános iskolás és idősebb társaik között. A legfiatalabb korcsoportokban a kérdezett háztartásokban élő gyerekek közel fele roma, míg ez az arány az idősebb gyerekek körében alig több, mint harmada.

A korpiramis alapján megállapítható szintén, hogy a mintánkba került kétévesek, valamint az idősebb gyermekek körében enyhén magasabb a roma gyerekek aránya, de egyik korcsoportban sem tapasztalhatunk tendenciára utaló kiugrást. Adataink alapján látszik, hogy míg a nem roma családok esetében a vállalt gyermekek száma általában csökkenést mutat (amely nem teljesen fokozatos és nem vonatkozik az utolsó évre), addig a roma családok esetében sokkal stabilabb a gyermekvállalás és az elmúlt két évtizedben nincs határozottan csökkenő tendencia.

⁷ A gyermekek kisebbségi hovatartozását a kérdezettek önbesorolása alapján határoztuk meg, a korábban leírtak alapján.

2. ábra: A roma és nem roma gyerekek korpiramisa a Sarkadi kistérségben (fő, N=445)



Az egyszülős, valamint a három- és többgyerekes háztartásokat magas szegénységi kockázatúnak tekintjük, mind a jövedelmi szegénység, mind a súlyos anyagi nélkülözés szempontjából⁸. Az országos adatokhoz képest a magas szegénységi kockázatú háztartástípusok megoszlása tekintetében elég komoly az eltérés. Különösen a rendszerváltás után lettek gyakoribbak az egyszülős háztartások, amelyek az elszegényedés kockázatát tekintve az egyik legveszélyeztetettebb családtípust

⁸ KSH (2013): A relatív jövedelmi szegénység és a társadalmi kirekesztés (Laeken-i indikátorok), 2012. Statisztikai Tükör 2013/66.

képviselik. A Sarkadi kistérségben ezen családtípus sokkal ritkábban fordul elő, mint országosan, ugyanakkor a másik veszélyeztetett típus, a három vagy többgyermekes nagycsaládok aránya az országos átlag felett van. A két veszélyeztetett családtípus közül tehát a sokgyermekes családok aránya meghaladja az országos átlagot (4. tábla).

4. tábla: A magas szegénységi kockázatú háztartástípusok előfordulása
a mintában (%;316)

	országos*	kistérség
egy szülő gyermekkel típusú háztartások	22	8,2
három- és többgyermekes háztartások	14,2	18,1

*TÁRKI Háztartásmonitor 2012

A mintába került összes gyermekes háztartás közel harmada (30%-a) tekinthető a korábban bemutatott módszertan alapján roma háztartásnak. A roma családok 43%-a egy, 28-28% pedig kettő, vagy három gyermeket nevel. A nem roma családok esetében gyakoribbak az egy gyermekes háztartások (57%-uk egy gyermeket nevel), a romához képest lényegesen kevesebben nevelnek három vagy több gyereket (mindössze 13%).

3. Foglalkoztatottság

A kistérségben alacsony az aktív munkaerőpiaci részvétel, holott a foglalkoztatottság jelentősen csökkenti a szegénységi kockázatot. Magyarországon az összes háztartás viszonylatában azt tapasztalhatjuk, hogy míg a foglalkoztatottak körében 5,3%-os a jövedelmi szegénységi ráta, addig a nem foglalkoztatottak körében ennek több mint háromszorosa (17%), a munkanélküli háztartásokban pedig kilencszerese (49,5%)⁹.

A foglalkoztatottság tekintetében a kistérség adatai bizonyos tekintetben hasonlóak az országos állapotokhoz. A foglalkoztatottak közé tartoznak hivatalosan azok is, akik alkalmi munkát vállalnak, vagy közmunkások, tehát az adatok tükrében nem biztos, hogy az aktív státuszuk mellett folyamatos jövedelmet tudnak biztosítani a család számára.

Amennyiben a közfoglalkoztatottakat és az alkalmi munkát vállalókat is aktívnak tekintjük, akkor a kistérségben a munkanélküliség alacsonyabb az országos átlagnál (5. tábla). A közfoglalkoztatást leszámítva, már egy sokkal negatívabb kép tárul elénk (3. ábra).

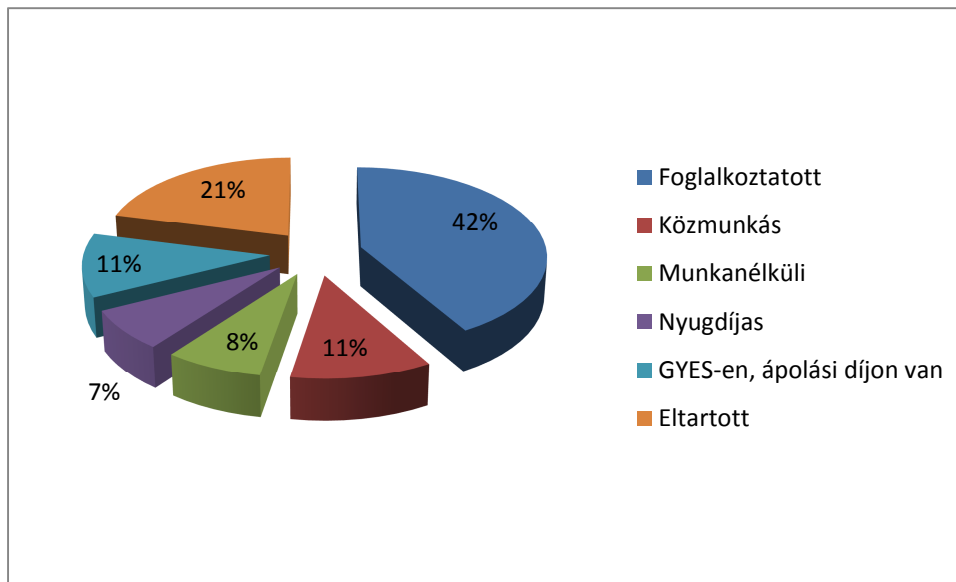
⁹ EU-SILC 2012. A felmérés megállapításai a 2011-es évre vonatkoznak. In: KSH (2013): A relatív jövedelmi szegénység és a társadalmi kirekesztés (Laeken-i indikátorok), 2012. Statisztikai Tükör 2013/66.

5. tábla: A gyermekes családokban élő aktív korúak gazdasági aktivitása (%)

	országos ¹⁰	kistérség
	2012	2014
aktív	53,2	52,7
munkanélküli	11,7	7,6
gyes-en lévő	10,5	11,4
nyugdíjas	5,5	7,2
eltartott	19,8	21
összesen	100	100

¹⁰ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

3. ábra: A gyermekes családokban élő aktív korúak (16-62 évesek) gazdasági aktivitása a Sarkadi kistérségben



A kistérségben jelentős a közfoglalkoztatottak aránya (11%). Magas azon családok száma, ahol a háztartásban a foglalkoztatottság csak a közfoglalkoztatást jelentette: közel minden hatodik család (15%) tartozott ebbe a kategóriába (6. tábla). Még így is magas azok aránya, akiknek közmunka sem jutott, és a háztartásban egyetlen foglalkoztatott sincsen (17%).

6. tábla: A gyermekes háztartások összetétele az aktív korúak foglalkoztatási státusa szerint a Sarkadi kistérségben

	%
a háztartásban van foglalkoztatott	83
ezen belül: csak közfoglalkoztatott van	14,8
a háztartásban nincs foglalkoztatott	17

A munkalehetőségek hiánya mellett az elhelyezkedést jelentősen nehezíti az itt élők alacsony iskolázottsági szintje is: a gyermekes családokban élő felnőttek 40,2%-a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik. Magyarországon az utóbbi évtizedekben fokozatosan növekedett a népesség iskolázottsági szintje, elsősorban az érettségizettek aránya emelkedett a felnőtt népesség körében. 1960-ban a 18 éves és idősebb népesség 9%-ának, 2001-ben már több mint egyharmadának, 2011-re pedig majdnem felének volt érettségi bizonyítványa¹¹. Adataink szerint a kistérség gyermekes családjaiban az érettségizettek aránya közel fele a magyar felnőtt népességre vetített átlagnak.

¹¹ Népszámlálás 2011 alapján

7. tábla: A gyermeces családokban élők legmagasabb iskolai végzettsége

	fő	%
kevesebb, mint 8 általános	36	4,4
8 általános	294	35,8
szakmunkásképző; szakképzés érettségi nélkül	235	28,6
érettségi	181	22,0
felsőfok	76	9,3
összesen	822	100

4. Szegénység és társadalmi kirekesztettség

A szegénység és társadalmi kirekesztettség több dimenzióban mérhető¹²; a nemzetközi standardnak megfelelően ilyenek: a jövedelmi helyzet (relatív jövedelmi szegénység, 4.1. pont), az anyagi javakkal való ellátottság (anyagi depriváció, 4.2. pont) és a foglalkoztatottság (3. fejezet és 4.2. pont).

A gyermekes családok szegénysége megragadható mind objektív, mind szubjektív mutatókkal. A Háztartás kérdőívben mindkettőt mértük. Az objektív mutatókkal elsősorban azt térképeztük fel, hogy milyen a családok jövedelmi helyzete, valamint milyen kiadásokra van elegendő pénzük a családoknak, ill. melyek azok a szükségletek, amelyeket inkább háttérbe szorítanak. A szubjektív mutatók arról árulkodnak, hogy miként vélekednek a megkérdezettek saját helyzetükről.

Ahogy az az országos adatokból is kitűnik, a szegénység és nélkülözés egyes csoportokat jobban veszélyeztet. Így például a 18 év alattiak körében a jövedelmi szegénység kockázata a magyar átlag 1,6-szorosa. Magasabb továbbá a szegénységi ráta az egyszülős és sokgyerekes, valamint a foglalkoztatott nélküli családokban. Az anyagi nélkülözés kockázata a sokgyerekes, az egy szülő gyermekkel típusú és a munkanélküli háztartásokban nagyobb Magyarországon¹³.

4.1. Relatív jövedelmi szegénység

Eredményeink szerint az alacsony foglalkoztatottság következtében a gyermekes családok – bevallott – egy főre jutó átlagos jövedelme 39 061 forint a Sarkadi kistérségben. Ez az összeg a

¹² KSH (2013): A relatív jövedelmi szegénység és a társadalmi kirekesztés (Laeken-i indikátorok), 2012. Statisztikai Tükör 2013/66. Gábos András – Szívós Péter – Tátrai Annamária: Szegénység és társadalmi kirekesztettség Magyarországon, 2000-2012. In: Szívós Péter – Tóth István György (szerk.): Egyenlőtlenség és polarizálódás a Magyar társadalomban. TÁRKI Monitor Jelentések 2012.

¹³ KSH (2013): A relatív jövedelmi szegénység és a társadalmi kirekesztés (Laeken-i indikátorok), 2012. Statisztikai Tükör 2013/66.

64 400 forintos országos átlagjövedelemnek¹⁴ csupán 61%-a. Jövedelmi értelemben szegénynek nevezzük azokat a háztartásokat, amelyek egy meghatározott havi összegnél kevesebből gazdálkodnak. A tanulmányban a továbbiakban a - TÁRKI Háztartásmonitor 2012 eredményei alapján számított - havi nettó 66 000 forintos jövedelmet tekintjük relatív szegénységi küszöbnek¹⁵; az ez alatt élő családokat, gyerekeket pedig jövedelmi szempontból szegénynek.

8. tábla: A jövedelmi szegénységben élő 0-17 évesek aránya a Sarkadi kistérségben (%)

Az OECD2 ekvivalens jövedelem mediánjának 60%-a alatt élők				
országos 2009	országos 2012	kistérség 2014		
		roma	nem roma	együtt
21,9	26	73,8	43,7	54

Az alacsonyabb átlagos jövedelemnek köszönhetően a kistérségben a gyermekeknek több, mint fele, 54%-a a szegénységi küszöb alatt él. Különösen magas ez az arány annak fényében, hogy a jövedelmi értelemben vett gyermekszegénység mértéke országosan 26% (8. tábla). A szegénységi kockázat különbözik a roma és a nem roma nemzetiségű családokban. Felmérésünk eredményei szerint a roma családban élő gyerekek közel háromnegyede szegény; ez több mint másfélszerese a nem roma családban élő szegény gyerekek arányának.

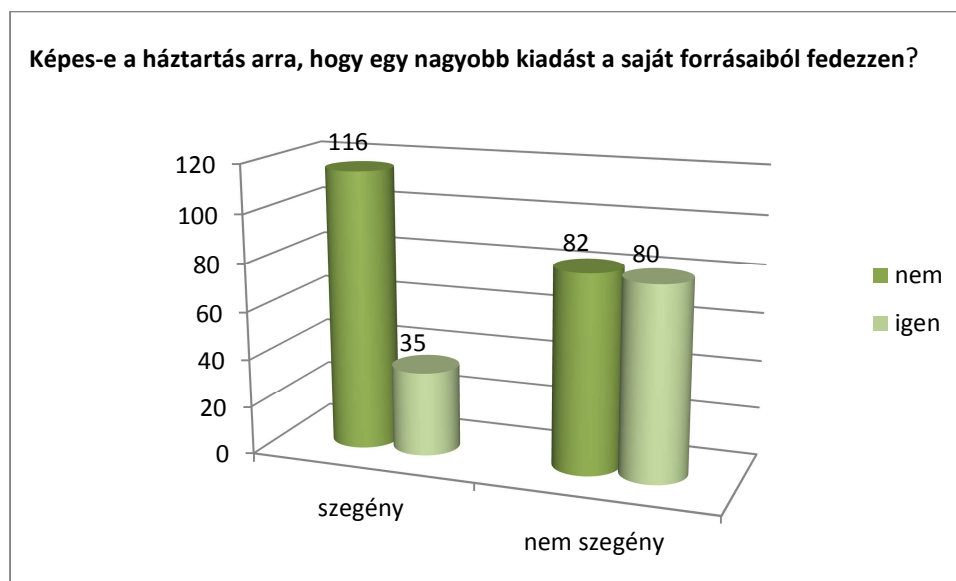
¹⁴ TÁRKI Háztartásmonitor 2012 alapján

¹⁵ A szegénységi küszöb megállapításakor az OECD2 skálával számított ekvivalens jövedelem mediánját veszik alapul a háztartásokban. Az ekvivalens mediánjövedelem 60%-a, a szegénységi küszöb havi nettó 66 000 Ft volt a TÁRKI Háztartásmonitor 2012 vizsgálatban. Az OECD2 együtthatók értéke: 1 (első felnőtt), 0,5 (további felnőttek: a), 0,3 (gyermekek). Képletben kifejezve: $E=1+0,5*(NA-1)+0,3*NC$, ahol NA a felnőttek, NC a gyermekek száma a háztartásban. Forrás: KSH (2005): A jövedelem mint az országos anyagi jólét mérőszáma. Társadalomstatistikai Füzetek 43.

4.2. Anyagi nélkülözés és a hátrányok halmozódása

A Sarkadi kistérségben a háztartások 63%-a nem képes arra, hogy egy nagyobb összegű (60 000 forintos), váratlan kiadást önjeléből fedezzen. A kistérségi szegény családok anyagi biztonságának hiányát karakteresen jelzi, hogy kevesebb, mint harmaduk képes egy nagyobb összegű, nem tervezett kiadást fedezni. Míg a nemszegény családok esetében a felük tudja fedezni a váratlan kiadásokat, addig a szegényeknél csak a negyedük (4. ábra). Látható, hogy a szegény háztartások esetében lényegesen nagyobb problémát jelentenek az esetleges váratlan kiadások. Országosan ez az adat a gyermekes háztartások körében mindössze 21,3%, míg a gyermekteleneknél 31%.¹⁶

4. ábra: A gyermekes családok tartalékai a Sarkadi kistérségben (N=316)



A megkérdezett háztartások magas százalékának van valamilyen rezsiköltség- vagy hiteltörlesztés elmaradása. A szegény családok között ez az arány lényegesen magasabb. A fizetési hátralék az összes gyermekes családra vetítve 5 ezer forinttól 9 millió forintig

¹⁶ Magyar Statisztikai Zsebkönyv, 2012. KSH 2013

terjed. Az elmaradás átlagosan 54 000 forint.

Az elmaradások tekintetében hangsúlyos különbségeket találhatunk a szegény és a nem szegény családok között. A kistérségben összességében lakásfenntartás terén legtöbben villanyszámla elmaradással küzdenek (12%), de jelentős mértékű a vízszámla (8,8%), lakáshitel (11%), gázzámla (7%) hátralék (9. tábla). A szegények esetében ennél lényegesen rosszabb a helyzet, különösen a lakásfenntartási költségek tekintetében. A szegény háztartások közel ötödének (16%) van ugyanis villanyszámla elmaradása. A nélkülöző családok 8,3%-a tartozik a gázzámlával, 9% pedig az esedékes vízszámlával. Egyéb rezsiköltség hátralékot a szegény családok 5%-a halmozott fel. Jelentős mértékű a bolti, vagy családi/baráti tartozást – esetleg uzorakamatot - törleszteni nem tudók aránya a szegény családok (4% és 6%) körében is, a nem szegény családokat ez a probléma kevésbé érinti. Többen vannak azok, akiket – érzésük szerint – fenyeget az a veszély, hogy hátralék miatt most vagy a jövőben elveszíthetik lakásukat: a megkérdezettek 7 %-a tart ettől.

9. tábla: Az eladósodás mértéke a gyermekes háztartások között a Sarkadi kistérségben
(%)

Van-e elmaradásuk az alábbi költségek terén?	szegény	nem szegény	összesen
Lakásfenntartás			
áram/villanyszámla	16,2	7,1	11,6
víz-, csatornaszámla	9,4	8,3	8,8
lakáshitel, áruhitel törlesztőrészlet	9,4	11,6	10,6
Gázzsámla	8,3	5,4	6,8
egyéb rezsiköltség (pl. telefon, tévé, lakásbiztosítás)	6,5	4,4	5,4
lakbér, albérleti díj, közös költség	0	2,1	1,1
Egyéb			
bolti tartozás	3,7	0	1,8
tartozás családnak/barátnak/ismerősnek	6,0	1,5	3,7
egyéb költség	4,8	3,5	4,7

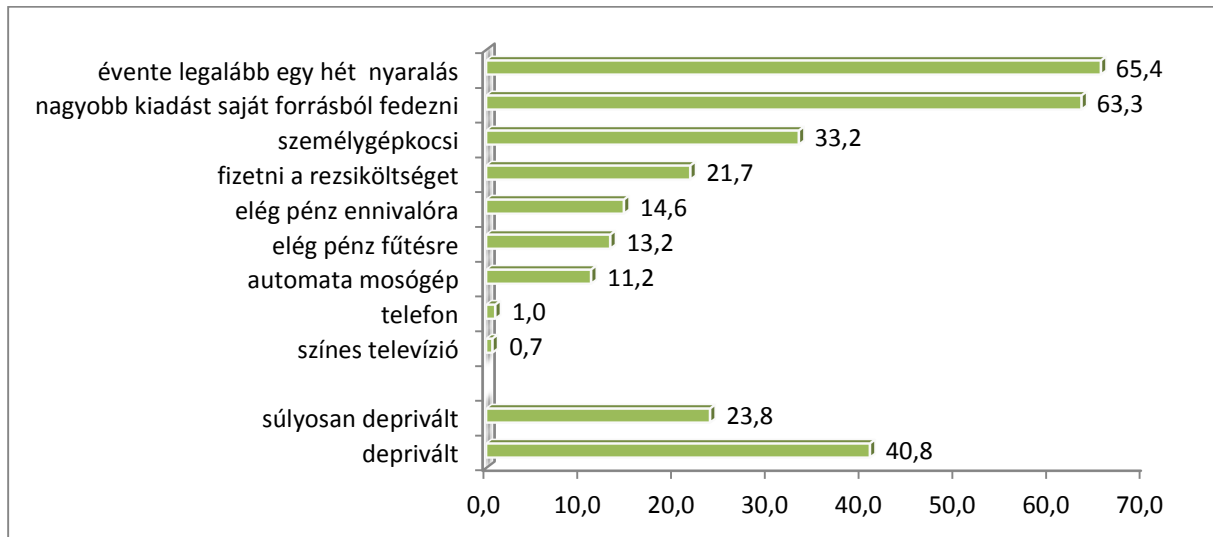
A tartozás sok esetben már oda is elvezetett, hogy a villanyt ki kellett kapcsolni. Ez a családok 5%-ánál fordult elő. A víz és gáz kikapcsolása jelentett még gondot a családoknál, 2-13% körül van azon háztartások aránya, ahol elmaradás miatt már kapcsolták ki a szolgáltatást. (A gáz azonban a háztartások 10%-ban nincs is bevezetve.)

A KSH más módszertannal végzett, de mégis az összehasonlítás szempontjából fontos vizsgálata szerint, a gyermekes családok körében nagyjából kétszer olyan magas az aránya azoknak, akik nem tudják időben befizetni a közüzemi díjakat, valamint más kiadásokat fedezni, mint ahol nincs kiskorú eltartott. Minél több gyermek él a családban, annál kevésbé voltak képesek a számlákat időben kiegyenlíteni¹⁷.

Mint említettük, a kirekesztettségnek a jövedelmi szegénységen kívül vannak más elemei is. Az egyik ilyen az *anyagi depriváció*, amely bizonyos anyagi javaktól való megfosztottságot jelent. A szakemberek az anyagi depriváció mérésére egy kilenc kérdésből álló indexet fejlesztettek ki. Azt a háztartást, amely a kilenc jószág közül háromban hiányt szenved, *depriváltak* a négy tételben hiányt szenvedőket pedig *súlyosan depriváltak* nevezzük¹⁸. A depriváltságot mérő kilenc kérdést (vagyis az anyagi depriváció *elemi* indikátorait), valamint a nélkülözők és súlyosan nélkülözők megoszlását (az anyagi depriváció *összetett* indikátorait) az 5. ábra foglalja össze.

¹⁷ Magyar Statisztikai Zsebkönyv, 2012. KSH 2013.

¹⁸ KSH (2013): A relatív jövedelmi szegénység és a társadalmi kirekesztés (Laeken-i indikátorok). 2012. Statisztikai Tükör 2013/66. Gábos András – Szívós Péter – Tátrai Annamária: Szegénység és társadalmi kirekesztettség Magyarországon, 2000-2012. In: Szívós Péter – Tóth István György (szerk.): Egyenlőtlenség és polarizálódás a Magyar társadalomban. TÁRKI Monitor Jelentések 2012.

5. ábra: A gyermeces családok anyagi deprivációja a Sarkadi kistérségben¹⁹

Adataink szerint a Sarkadi kistérségben a családok 41%-a nélkülözőnek, 24%-a pedig súlyosan nélkülözőnek minősül. A megfelelő országos adat az összes háztartásra vetítve 44% és 26%²⁰. A kistérségben a depriváltak fele jövedelmi szegénységben élő család, míg a súlyosan depriváltaknál ez az arány kétharmad.

¹⁹ A felmérésben alkalmazott kérdéssor tartalmilag megegyezik az EUROSTAT-féle kérdéssorral; a kettő között csupán kisebb fogalmazásbeli különbségek vannak. Nagyobb változtatást csak az ennivalóra vonatkozó kérdésnél végeztünk, ahol kérdésünk így szólt: *Előfordult-e az elmúlt egy évben, hogy nem jutott elég pénzük ennivalóra?* Az EUROSTAT kérdőívben az szerepelt, hogy a háztartás tagjai megengedhetik-e maguknak, hogy legalább kétnaponta húst, húsfélét fogyasszanak.

²⁰ EU-SILC 2012. A felmérés megállapításai a 2011-es évre vonatkoznak.

10. tábla: A gyermekes családok a társadalmi kirekesztettség dimenzióiban

Kirekesztődések száma a foglalkoztatottság, relatív jövedelmi szegénység, anyagi depriváció terén	nem roma	roma	összesen
0	53,34	19,50	43,22
1	29,31	32,25	30,19
2	15,48	32,19	20,48
3	1,86	16,06	6,11

A gyermekes családok kirekesztettsége a foglalkoztatottság, relatív jövedelmi szegénység és anyagi depriváció dimenziókban együttesen is mérhető. A kistérségben a családok 43%-át nem érinti egyik hátrány sem, harmaduk pedig legalább egy dimenzióban érintett (10. tábla). A többi háztartásban a hátrányok halmozódnak: a háztartások több mint ötödére kétfajta kirekesztődés jellemző. A kistérségben adataink szerint magas a mélyszegénységben élő családok aránya (6%), vagyis azoké, akik mindhárom dimenzióban a társadalom peremére szorulnak. Ha csak a roma családokat vesszük alapul, akkor eredményeink szerint mindössze 20%-ukat nem érinti egyetlen kirekesztődés sem, a hátrányok halmozódása viszont sokkal inkább jellemzi őket. Kétféle kirekesztődés jellemző például a roma családok 32%-ára, a nem roma családoknak pedig „mindössze” 15%-ára. Míg a háromféle kirekesztődés, a mélyszegénység gyakorlatilag alig érinti a nem roma családokat, addig a roma családok közel ötöde mélyszegénységben él.

4.3. A családok szegénység érzete

A szegénység érzete, megélése szintén sokat elárul a családok helyzetéről. Az országos arányokkal történő összehasonlításból az tűnik ki, hogy a kistérségben megkérdezettek

pozitívabban látják saját helyzetüket, mint az országos átlag. Kevesen nyilatkozták csak, hogy nélkülözések között élnek, míg a háztartások harmadában a kérdezett úgy vélekedett, hogy beosztással jól kijönnek (11. tábla). Ebben az is szerepet játszhat, hogy mivel hátrányos helyzetű térségről van szó, a helyi referencia csoportok valószínűleg eleve rosszabb anyagi helyzetben vannak az országos átlagnál, és a kérdezettek nyilván ezekhez a csoportokhoz viszonyították saját helyzetüket a válaszadás során. A kérdezett családok nagy része úgy érzi, hogy éppen kijönnek a jövedelmükből, de mindössze 5%-uk gondolja, hogy gondok nélkül élnek. 16%-uk számolt be arról, hogy hónapról hónapra élnek. Ugyanakkor nem magas azon válaszolók aránya sem, akik úgy ítélték meg, hogy nélkülöznek (3%).

Természetesen ennél a kérdésre adott válaszok esetében is nagy különbség figyelhető meg a szegény és a nem szegény családok esetében. A szegény családok válaszai az országos mintázatot követik, míg a nem szegények az országosnál lényegesen jobbnak értékelik anyagi helyzetüket (11. tábla). A gondok nélkül élők aránya közel háromszoros a nem szegények, mint a szegények körében. Továbbá, a szegény családok mindössze 27%-a állítja, hogy beosztással jól kijönnek, ez az arány a nem szegények körében 40%. Még nagyobb a különbség, amikor rendszeres anyagi gondokról van szó. Az alacsony jövedelmű családok 5%-a ugyanis egyenesen nélkülözések között él, míg a magasabb jövedelműek közül a háztartásoknak csak 0,6%-a nyilatkozott így. Hónapról hónapra a szegények 21%-ának vannak anyagi gondjai, illetve 44%-uk éppen hogy kijön havi jövedelméből. A megfelelő arányok a nem szegények körében jóval alacsonyabbak.

11. tábla: A háztartások anyagi helyzetének megítélése a Sarkadi kistérségben (%)

Hogy érzi, Önök anyagilag ... ?	országos*	kistérség		
		szegény	nem szegény	együtt
gondok nélkül élnek	2	2,6	7,4	5,1
beosztással jól kijönnek	23	26,8	40,5	33,9
éppen hogy kijönnek a havi jövedelmükből	40	43,8	41,7	42,7
hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak	26	21,6	9,8	15,5
nélkülözések között élnek	9	5,2	0,6	2,8
Összesen	100	100	100	100

*TÁRKI Háztartásmonitor 2012

A családok arról is nyilatkozhattak a kérdőívben, hogy szegénynek tartják-e magukat (12. tábla). A vázolt anyagi gondokkal együtt az összes megkérdezett közel harmada (29%) nem sorolta magát, illetve családját a szegények közé. A jövedelmi szegénységi küszöb alatt élők 18%-a úgy nyilatkozott, hogy nem szegény. Ez több dologgal is összefüggésben állhat. Egyrészt azzal, hogy az érintettek hozzájuk hasonlókhöz hasonlítják saját helyzetüket; másrészt azzal, hogy a szegénységnek és kirekesztettségnek a jövedelem csak egy – bár kétségtelenül az egyik legfontosabb – dimenziója. A legtöbben a jövedelmi szegények közül (70%) bizonyos értelemben szegénynek érzik magukat. A nem szegény családok közel fele viszont ténylegesen úgy is érzi, hogy nem szegények. A háztartások 8%-a véli magát teljes mértékben szegénynek, és itt hatalmas a különbség a jövedelmi szegénységben élők és a nem szegények között: gyakorlatilag a nélkülözők négyszer annyian érzik magukat teljes mértékben szegénynek

12. tábla: A szegénység szubjektív megítélése a Sarkadi kistérségben

Ön mit mondana a szegénységről: jelenleg Önök ... ?	szegény %	nem szegény %	együtt %
teljes mértékben szegények	12,8	3,1	7,7
bizonyos értelemben szegények	69,6	54,6	61,7
nem szegények	17,6	42,3	30,5
Összesen	100	100	100

A válaszadók több, mint harmada (34%) érzi úgy, hogy 3 évvel korábban jobban éltek; a kérdezettek fele szerint ugyanolyan a helyzetük, mint korábban. A szegény családok körében magasabb azok aránya (közel kétszerese), akik a korábbi helyzetüket jobbnak látták, míg a nem szegények esetében többen úgy érezték, korábban rosszabbul éltek. Jövőképük semleges, hiszen a kérdezettek több mint negyede szerint családjá helyzete egy év múlva rosszabb lesz, míg a kérdezettek ugyanilyen aránya látja optimistán a jövőt. (Ugyanakkor más kistérségekben a kérdezettek ennél sokkal pesszimistábban álltak a jövőbeni kilátásaikhoz.)

4.4. Szociális szolgáltatások igénybevétele

A szegénység enyhítésében nagy szerepe van a családok által kapott természetbeni juttatásoknak, melynek számos formáját kaphatják/igényelhetik a családok. Mivel a szociális szolgáltatások és természetbeni juttatások rászorultság alapján vehetők igénybe, ezért – a jövedelmileg – szegény családok értelemszerűen nagyobb arányban jutnak ezekhez hozzá. Ami a gyermekeket közvetlenül érintő szolgáltatásokat illeti, azon szegény családok aránya a legmagasabb, amelyek ingyenes tankönyvben vagy ingyenes

óvodai/bölcsődei szolgáltatásban (70%), valamint szociális étkeztetésben (40%) részesültek (13. tábla).

13. tábla: Szociális szolgáltatások igénybevétele a Sarkadi kistérségben (%)

Milyen szolgáltatásban, természetbeni juttatásban részesült az elmúlt egy évben?	szegény	nem szegény
tankönyv, gyermekintézmény térítési díjának átvállalása	70,3	44,2
élelmiszer, tüzelő juttatás	53,9	39,8
szociális étkeztetés	40,4	18,4
kisállat, vetőmag-földprogram v. Minden gyerek lakjon jól! programok keretében	11,7	6,2
közgyógyellátás	40,9	19,8
családsegítés, gondozás családsegítőtől vagy gyermekjóléti szolgálattól	20,5	7,4
adósságkezelési szolgáltatás	2,6	3,1
fogyatékosokat támogató szolgálat, fogyatékosok nappali intézménye	6	2,5

Eredményeink szerint természetbeni juttatásként a szegény családok nagyjából hetede kapott kisállatot, vetőmagot, míg több mint felük élelmiszert, tüzelőt. A szegény háztartások közel fele részesült közgyógyellátásban, ötödük családsegítésben, családgondozásban. Ez utóbbi viszonylag alacsony arány valószínűleg azzal is magyarázható, hogy a kézzelfogható juttatásokkal szemben az érintett családokban

olykor kevésbé tudatosul, hogy részesültek egy szolgáltatásban.

Fogyatékosoknak járó szolgáltatást, továbbá adósságkezelési tanácsadást (6-3%) alig vettek, vehettek igénybe a családok. Az adatokból kitűnik, hogy az említett szolgáltatásokhoz a jövedelmi értelemben nem szegény családok is hozzájutottak. A nem szegények kevesebb mint fele kapott ingyen tankönyvet és élelmiszer vagy tüzelő juttatást, ötödük részesült, szociális étkeztetésben.

5. Lakáshelyzet

A bérlakások aránya Magyarországon igen alacsony, a gyermeket nevelő családoknak országosan 93,2%-a saját tulajdonú lakásban él. A kistérségben is hasonló adatokkal találkoztunk. A szegény családok gyakrabban élnek bérlakásban, mint a tehetősebbek.

A lakások felszereltsége jelentős eltérést mutat az országos átlagokhoz képest, minden jellemző kapcsán sokkal rosszabbak a mutatók. Elsősorban a WC, valamint a vezetékes víz hiánya a jellemző. Az országos jellemzőkhöz képest a fürdőszobával való ellátottság tekintetében is nagy eltéréseket találtunk (kétszerese a kistérségi hiány az országosnak), és WC tekintetében a helyzet még rosszabb. Ötszöröse az országos átlagnak azon háztartások száma a kistérségben ahol nincs vízöblítéses WC (14. tábla). A vezetékes víz hiánya kétszerese az ország egészében tapasztaltaknak. A felszereltségben tapasztalt hiányosságok a szegény háztartásoknál hatványozottabban jelentkeznek. A szubstandard lakások aránya a szegények körében nyolcszorosa az országos átlagnak. Hasonló drámai adatokat találtunk a WC-vel és fürdőszobával való ellátottság tekintetében is.

14. tábla: A gyermekes háztartások lakásainak főbb jellemzői (az összes lakás %-ában)

	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
Bérlakás	7	9,4	3,3	6,3
nincs fürdőszoba	3	10	2,1	5,9
nincs vezetékes víz	2	8	0	3,9
nincs vízöblítéses WC	3	22,7	7,7	15
zsúfolt lakás (>2 fő/szoba)	12	22,9	9,4	16
szubstandard lakások	3	25,1	7,7	16,2

A rossz lakókörnyezetet további, a lakás állapotára vonatkozó kérdésekkel is vizsgáltuk (5. ábra). A kérdezettek több, mint ötöde panaszkodott arra, hogy beázik a tető, ez okozza az egyik legnagyobb gondot a kistérségben, amint utaltak rá az érintettek.

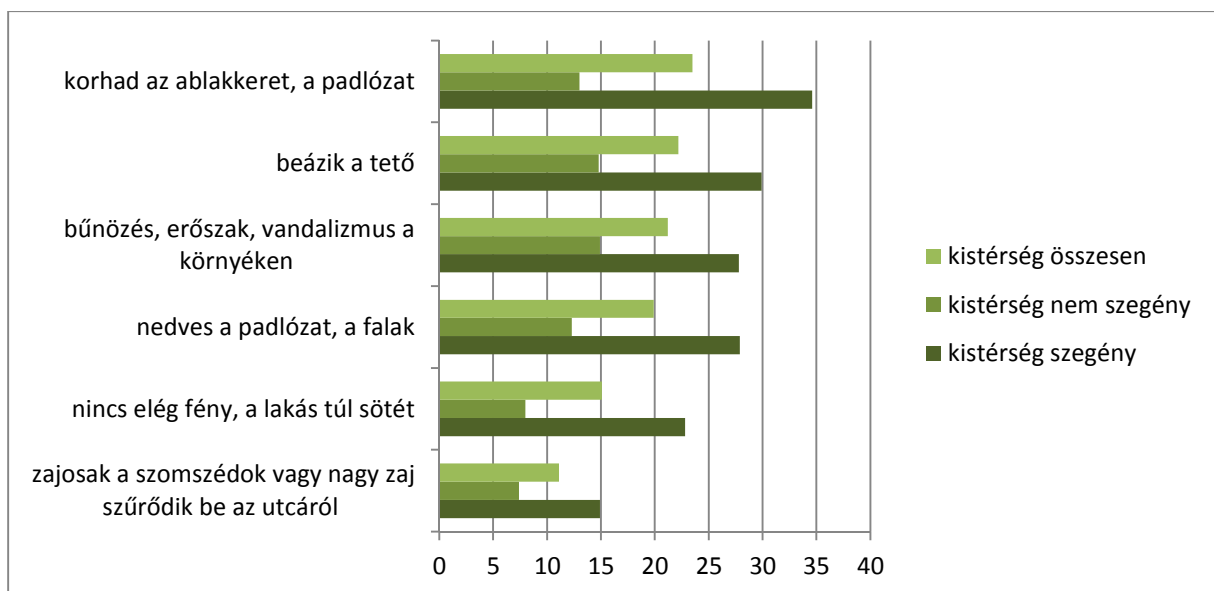
A kérdezett családok 24%-ánál jellemző, hogy korhadnak az ablakkeretek, vagy a padlózat, a megkérdezett háztartások 15%-a érezi azt, hogy lakása nem elég világos (15. tábla).

Amennyiben a családok anyagi helyzetét is vizsgáljuk, azt láthatjuk, hogy a rossz lakhatási körülmények ebben a tekintetben is fokozottan érintik a szegény családokat. A következő tényezők mindegyike gyakrabban érinti a nélkülöző családokat (5. ábra).

15. tábla: A gyermekes háztartások lakásainak főbb jellemzői (az összes lakás %-ában)

	kistérség
beázik a tető	22,2
nedves a padlózat, a falak	19,9
korhad az ablakkeret, a padlózat	23,5
nincs elég fény, a lakás túl sötét	15,1
zajosak a szomszédok vagy nagy zaj szűrődik be az utcáról	11,1
bűnözés, erőszak, vandalizmus a környéken	21,2

5. ábra: A gyermekes háztartások lakásainak állapota (az összes lakás %-ában)



A környékről való kérdéseink három csoportba oszthatóak. A Háztartás kérdőív zárt kérdésekre kapott válaszai kapcsán az tükröződik, hogy a kistérségben a háztartások ötöde szerint jellemző a bűnözés és vandalizmus környékükön (ez az érték viszonylag alacsony a többi vizsgált térséghez képest). Itt is sokkal érintettebbek a szegény családok, ötöde panaszkodott környékükre (5. ábra).

A Háztartás kérdőív utolsó egységében a kérdezők maguk alkottak véleményt a mintába került háztartások lakásának/lakókörnyezetének állapotáról. A kérdezők a lakások 15%-áról nyilatkozták azt, hogy sötét, berendezése sivár. A lakások tizedét találták rendezetlennek, vagy nem tisztának, itt elsősorban a szegény családok lakásáról nyilatkoztak negatívan a kérdezőbiztosok. Alacsonyabb azon lakások aránya, ahol a kérdező úgy találta, hogy nem biztonságos gyermekek számára az épület vagy az udvar. A környező házak állapotát is többségében jónak, rendezettnek értékelték a kérdezőbiztosok (16. tábla).

16. tábla: A kérdezők véleménye a kistérségi lakásokról

	kistérség		
	szegény	nem szegény	összesen
A lakás sötét vagy berendezése sivár, egyhangú.	25,8	5,7	15,2
A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmas volt megfigyelni, nagyjából tiszták.	77,4	90,0	84,1
A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmas volt megfigyelni, nagyjából rendezettek.	88,5	91,3	90,0
Az épület biztonságos egy gyerek számára (nem balesetveszélyes, nem rejt egészségügyi kockázatot).	92,4	95,8	94,2
Az udvar rendezett.	82,6	92,2	87,7
A környező házak jó állapotúak, rendezettek.	54,8	77,8	67,2
Az utca földút.	46,5	34,2	40,1

A Háztartás kérdőívben feltettünk nyitott kérdéseket is, amelyek a kérdezettek településére vonatkoztak. A kistérség több településén is kiemelték a lakhelyük nyugodtságát (Biharugra, Mezőgyán, Zsadány), utaltak azonban a rossz közbiztonságra is, elsősorban Sarkadon és Okányban. Hivatkoztak arra, hogy a környék kiszámíthatósága és békessége, valamint a jó lakóközösség miatt biztonságban érzik gyermekeiket a településen.

6. Oktatás, nevelés

6.1. Otthoni szocializáció

Az alapvető fizikai szükségletek kielégítése mellett a gyermeki fejlődéshez elengedhetetlen a családi körben közösen eltöltött idő. A kérdezett családok döntő többségében (90%-ában) a család együtt, azaz a gyermek/gyermekek mindkét szülővel közösen étkezik, legtöbbször minden nap, de egy héten többször. A szegény családok esetében ez az arány kicsivel alacsonyabb. A mese világa kiemelten fontos a gyermeki kognitív és társas fejlődése szempontjából, így elengedhetetlen lenne az ilyen típusú interakció a gyermek és szülő között²¹. Sajnos azonban a családok negyede nem fordít erre időt. Különösen magas a nélkülöző családok esetében az, hogy mesélésre nem jut idő (39%). A családok háromnegyede megbeszéli a televízióban látottakat gyermekükkel, ez fontos az érkező információ megfelelő feldolgozása miatt, azonban ennél a kérdésnél is tapasztaltunk különbséget a szegény és nem szegény családok válaszaiban. Kevesen tudnak közös, nem iskolai kulturális programot szervezni a gyermekeknek, a szegény családoknál mindössze az ötödük engedheti ezt meg magának.

²¹ Morrow, Lesley Mandel. "Reading stories to young children: Effects of story structure and traditional questioning strategies on comprehension." *Journal of Literacy Research* 16.4 (1984): 273-288.

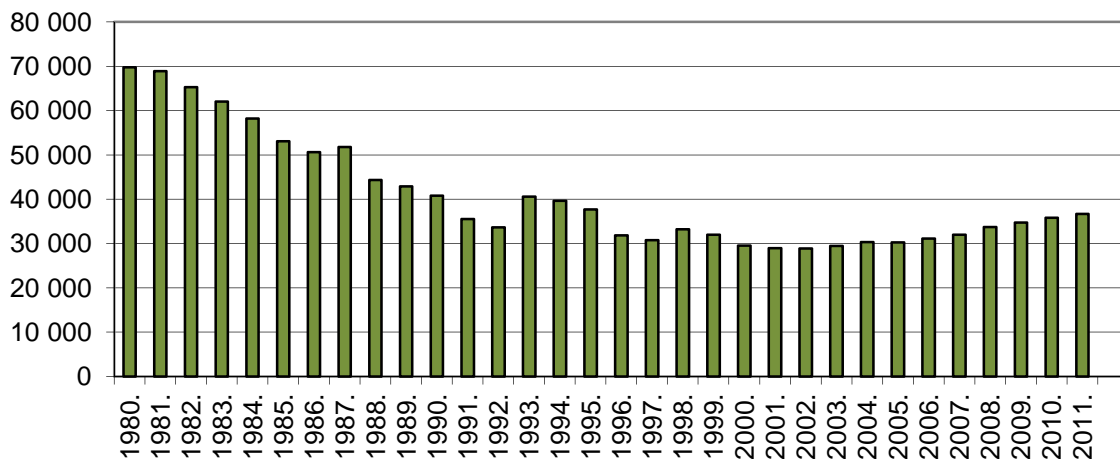
17. tábla: Otthoni nevelési környezet a Sarkadi kistérségben, gyermeki szükségletek kielégítettsége

	kistérség		
	szegény	nem szegény	összesen
Van-e a gyermeknek az életkorának megfelelő könyve?	77,7	89,9	83,4
Szoktak-e Önök otthon a gyermeknek mesét olvasni vagy mondani?	61,2	85,6	73,2
Volt-e a gyermek a család szervezésében múzeumban, zenei vagy színházi előadáson?	20,7	57,5	37,7
Meg szokták-e beszélni a gyermekkel a TV-ben látottakat?	70,9	80,3	74,9

6.2. Bölcsőde

A 3 évnél fiatalabb gyermekek bölcsődei elhelyezésének lehetőségei a 80-as évek eleje óta folyamatosan csökkennek (6. ábra). 2011-ben Magyarországon 36 685 bölcsődei férőhely állt rendelkezésre. Országosan a gyerekek mintegy 21,8%-a járt bölcsődébe. A kistérségben adataink alapján ennél jóval kevesebben, a gyerekek mindössze 13%-a járt bölcsődébe. A gyermekek 10%-a járt Biztos Kezdet gyerekházba. Az alacsony százalékon belül is a szegény családok gyermekei sokkal ritkábban kerültek bölcsődei ellátásba, mint a nem szegény gyermekek (10% vs 17 %).

6. ábra: A bölcsődei férőhelyek számának alakulása Magyarországon 1980-2011 között



Forrás: KSH STADAT

6.3. Óvoda

Az óvodába járás lehetőségei ennél jelentősen jobbak. Országosan a 3-5 éves korosztály 82,8%-a jár óvodába, a kistérségben ennél magasabb arányt regisztráltunk. 99% jelezte, hogy 2-5 éves gyermekük óvodába jár. Adataink azt mutatják, hogy viszonylag alacsonynak mondható azon gyermekek aránya, akik 4 éves korukig nem kerülnek be az óvodai ellátórendszerbe (18. tábla). A gyerekek 98 %-át felvették akkor az óvodába, amikor a szülők azt kérték.

Látható ugyanakkor, hogy a szegény családok gyermekei esetében rosszabb ez az arány, az országos átlagnál magasabb azon gyermekek száma (0 vs. 1,4%), akik nem jártak óvodába, amely a kutatások szerint komoly hatással lehet a későbbi iskolai teljesítményre, valamint a szocializációs képességekre.²²

²² Darvas Ágnes - Tausz Katalin (2005): Az óvoda lehetőségei a gyermekszegénység csökkentésében. *Educatio* 14 (4): 777-786.

18. tábla: Az óvodakezdés életkora a 3-17 éves gyermekek között (%)

hány éves korától járt óvodába	országos	szegények-e		
		igen	nem	összesen
nem járt	0	1,4	0	0,7
2-3	76,4	84,2	75,4	80,1
4	19,1	10,7	18,8	14,5
5	2,6	3,3	5,1	4,1
6	0,4	0,5	0,7	0,6

A szülők óvodákkal kapcsolatos véleményét mind zárt, mind nyitott kérdésekkel vizsgáltuk a Gyermek kérdőívben. Az óvónőről jó véleménnyel vannak a szülők, mindössze 3%-uk nem értett egyet a „Jók az óvónők” kijelentéssel. Ugyanakkor már többen kifogásolták, hogy az óvodában nem veszik figyelembe a gyerekek igényeit és hasonlóan nyilatkoztak arról, hogy nem kezelik a szülőket partnerként. Mindezzel együtt a szülők nem elégedetlenek az óvodák teljesítményével, hiszen 87%-uk szerint jól fejlődik a gyermek. Hasonlóan pozitívan vélekednek az óvodák felszereltségéről, valamint a bútorzatáról, többen gondolják azonban úgy, hogy a csoportok túlszűfoltak (19%). A gyerekközösséget kifejezetten pozitívan ítélték meg a szülők, de ezzel ellentmondásban áll az, hogy több mint negyedük nyilatkozott úgy, hogy sok az erőszakos és verekedő gyerek (19. tábla). A szülők nagyobb része azzal ért egyet, hogy a roma és a nem roma gyerekek egy csoportban legyenek, de aggasztó, hogy a szülők 13%-a amellet a lehetőség mellett tette le a voksát, hogy jobbak a szegregált csoportok. A más kistérségektől eltérő módon az általunk megkérdezett romák inkább támogatták a külön csoportban tanulást.

A nyitott kérdések alapján szintén elmondható, hogy pozitívan vélekedtek az óvodákról, ill. az óvodákban történő fejlesztésekről. Számos szülő kiemelte az óvónők kedvességét, gyerekcentrikusságát, a gyerekek iránt mutatott szeretetüket, valamint a szülőkkel való hatékony együttműködésüket. A szakemberekről, mind emberileg, mind szakmailag pozitívan nyilatkoztak, ennek megfelelően többen is említették, hogy milyen jól fejlődik, sokat tanul az intézményekben gyermekük. Ugyanakkor többen gondolták úgy, hogy további szakemberekre lenne szüksége az intézményeknek. Sokan említették pozitívként a programok sokszínűségét, nagyra értékelték a programok szervezését is a szülők. A felszereltségről (játékok és környezet) merültek fel kifogások és a különórakathiányolták.

19. tábla: Az óvodákról alkotott vélemény (%)

	egyáltalán nem jellemző	inkább nem jellemző	inkább jellemző	nagyon jellemző
Jók az óvónők	3	9	29,9	58,2
Az óvodában figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit	7,8	7,8	25	54,9
Partnernek tekintik a szülőket.	6,1	16,7	12,1	69,7
A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe	4,5	12,1	13,6	69,7
Jó a gyerekközösség	3,2	9,7	16,1	71
A gyerek jól fejlődik	4,8	1,6	14,3	79,4
Az óvoda berendezése, bútorzata megfelelő	0	1,5	14,9	83,6
Az óvoda játékokkal, eszközökkel való felszereltsége megfelelő	0	0	16,4	83,6
Sok az erőszakos, verekedő gyerek	35,4	36,9	15,4	12,3
Túlzsúfoltak a csoportok	66,7	14,3	7,9	11,1

6.4. Iskola

A gyermekek iskolakezdésének életkora országosan egyre későbbre tolódik, 1990-ben a 7 évesen iskolába kerülő gyerekek aránya még kb. 10% volt, 2000-re meghaladta a harminc százalékot²³; mára arányuk (adataink szerint) eléri az 50%-ot. A késői iskolakezdés – főként a tankötelezettség életkorának csökkentése mellett rontja az általános iskola befejezésének esélyeit a hátrányos helyzetű gyermekek esetében.²⁴ A késői iskolakezdés a kistérségben az országosnak megfelelő arányokat képezi le: a 7 évesen és később iskolába kerülő gyerekek aránya meghaladja az 50%-ot. A késői iskolakezdés elsősorban a nem nélkülöző családok gyermekeire jellemző. Ugyanakkor a kiemelkedően magas korban iskolába kerülők szegény családból származnak.

20. tábla: Iskolai kudarcok előfordulása az iskolás gyermekek között a kistérségben (%)

hány éves korától járt iskolába	szegények-e		összesen
	igen	nem	
	%	%	%
nem jár iskolába	2,9	2,6	2,8
5	0,5	0	0,3
6	51,8	32,2	42,8
7	41,4	65,1	52,3
8	2,8	0	1,5
11	0,6	0	0,3

²³ Vágó Irén (2005): Felfelé terjeszkedő óvodáztatás – stagnáló hozzáférés. *Educatio* 4. sz. 742–761.

²⁴ Hámori Sz. – Köllő J.(2011): Kinek használ az évvesztés? *Közgazdasági Szemle* LVIII. évf. február. 133-157.

A 7 évesen és később iskolába kerülő gyerekek 3%-a iskolaéretlenség miatt marad tovább az óvodában (21. tábla). Az évveszteség és a szülők kérésére történő visszatartás jelentősen gyakoribb a nem szegény gyermekek esetében.

21. tábla: Iskolai kudarcok előfordulása az iskolás gyermekek között a kistérségben (%)

	szegények-e		összesen
	igen	Nem	
évvesztes volt	29,8	42,7	35,7
szülői kérésre	5,1	7,9	6,4
iskolaéretlen volt	2,4	3,5	2,9
betegség miatt	1,5	1,9	1,7
egyéb ok miatt	1,5	1,6	1,6

Az óvodákhoz hasonlóan azért elsősorban pozitívan nyilatkoztak a szülők. Az iskoláról alkotott szülői véleményeket az óvodához hasonlóan mind zárt, mind nyitott kérdésekkel vizsgáltuk. A zárt kérdések alapján megállapítható, hogy amit a szülők leginkább problémának vélnek, az az iskolákban jelenlévő erőszak. Az adatok alapján a szülők 40%-a egyetért azzal a kijelentéssel miszerint „Sok az erőszakos, verekedő gyerek”.

A szülők mindössze tizede volt negatív véleménnyel a pedagógusokról. Több családnál gondot jelentett, hogy nem kapcsolódhatnak be az iskolai szervezésbe, valamint a tanárok nem tekintik partnernek a szülőket. Az óvodákhoz hasonlóan, kevesen kifogásolták az iskola felszereltségét, bútorzatát. Ugyanakkor a szülők magas aránya, 17%-a szerint túlszűfoltak az osztályok (22. tábla).

22. tábla: Az iskolával kapcsolatos negatív szülői vélemények előfordulása (%)

	egyáltalán nem igaz	inkább nem igaz	inkább igaz	teljesen igaz
Jók a pedagógusok.	3,8	6,8	34,6	54,8
Figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	5,3	12,2	28,6	53,9
Partnernek tekintik a szülőket.	5	6,6	23,2	65,1
A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe.	8,2	7,7	21,5	62,6
Jó a gyerekközösség	5,5	8,8	25,7	60
A gyerek jól fejlődik.	1,4	4,5	21,3	72,9
Az iskola berendezése, bútorzata megfelelő	1,6	6,9	19	72,5
Az iskola eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	1,7	4,8	17	76,5
Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	32,3	28	23,1	16,7
Túlzsúfoltak az osztályok.	64,3	18,8	7,9	9

A válaszadók tizede arra is panaszkodott, hogy drog vagy alkoholprobléma van az iskolában (23. tábla). A szegény megkérdezettek inkább (háromszor magasabb arányban) emelték ki ezeket a negatívumokat, mint a tehetősebbek.

23. tábla: Mennyire jellemző az iskolában a droprobléma, túlzott alkoholfogyasztás

	%
nagyon jellemző	3,9
inkább jellemző	5,2
inkább nem jellemző	18,3
egyáltalán nem jellemző	72,5
összesen	100,0

A megkérdezettek több mint fele úgy véli, hogy magas a romák aránya az iskolában, és a válaszadók több mint negyede ellenzi, hogy a roma és nem roma diákok egy iskolába járjanak. Míg a romák esetében a közös oktatást támogatók meghaladják a kilencven százalékot, addig a nem romák esetében a válaszolók harmada ellenzi ezt, fordított tendenciát láthatunk, mint az óvodák esetében.

A nyitott kérdések során is sok pozitívumot említettek a szülők, pozitívan nyilatkoztak a tanárokról és a programokról, valamint arról, hogy jól fejlődnek a gyerekeik. Többen településük pozitívumaként utaltak iskolájukra. Sokan utaltak rá, hogy nagyra értékelik az iskola utáni kézműves foglalkozást, nyelvórákat, különórákat. Pozitívumként került említésre, hogy a hallgatókat tanulmányi versenyekre viszik az iskolából. Ugyanakkor hiányolták a szülők a külön sportolási lehetőségeket, különórákat, valamint kifogásolták az iskola rossz állapotát, a felszereltség minőségét. A legtöbb kifogás az óvodákhoz hasonlóan az infrastruktúrára érkezett.

A szülőknek az iskolákkal, ill. a gyermekeikkel kapcsolatos elvárásai igen komolyak, hiszen sokan azt várják/szeretnék, hogy gyermekük az oktatási rendszerben minél

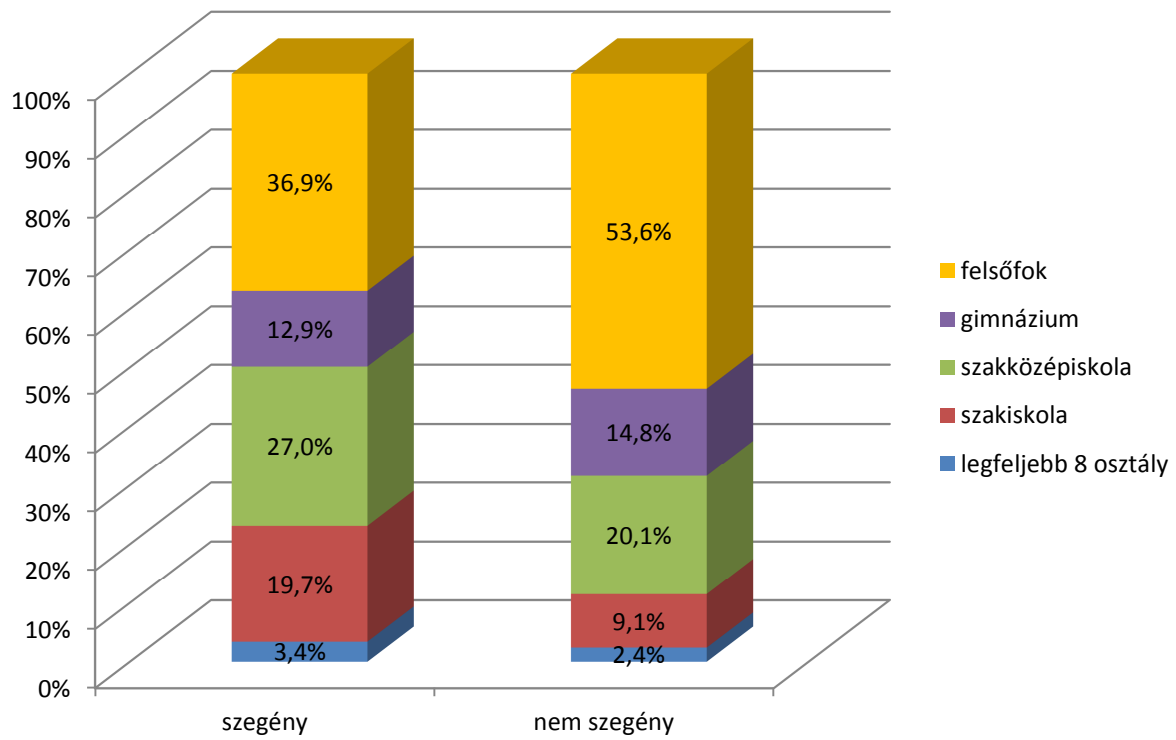
tovább haladjon. A megkérdezett szülők 45%-a gondolta, hogy gyermeke felsőfokú végzettséget szerez majd, azok aránya, akik úgy vélekedtek, hogy legfeljebb 8 osztályt végez majd a gyermekük, 3 % volt (24. tábla).

24. tábla Mit gondol, gyermeke milyen iskolai végzettséghez juthat majd? (%)

	kistérség
legfeljebb 8 osztály	2,9
szakiskola	14,7
szakközépiskola	23,8
gimnázium	13,8
felsőfok	44,8
összesen	100,0

Drámaian más képet kapunk, ha az adott családok anyagi helyzetét is vizsgáljuk. Bár ugyanakkora azon szegény szülők aránya, akik szerint gyermekük legfeljebb nyolc osztályt, a nélkülözők közül kétszerese azoknak az aránya, akik szerint gyermekük csak szakiskolát végez. Ugyanakkor a szegény családok körében harmadával kevesebben reménykednek abban, hogy felsőfokig eljut gyermekük. (7. ábra).

7. ábra: A gyermekek iskolai végzettségére vonatkozó szülői aspirációk a család anyagi helyzete szerint



7. A gyermekek szükségleteinek kielégítettsége

Az anyagi helyzet csak általánosságban határozza meg, hogy a család mennyire képes a gyermekek számára fontos szükségletek biztosítására. Gyakran előfordul ugyanis, hogy a gyermekek szükségleteinek kielégítését másnál sokkal előrébb helyezik a családok²⁵. A szülők a háztartási gazdálkodáson belüli preferenciái- a források szűkössége mellett – bizonyos gyermeki szükségletek kielégítését fontosabbnak, másokat halaszthatónak vagy kevésbé fontosnak ítélik meg (24-29. tábla). Más életkori mintán (0-15 év) a kérdőívünkben szereplő bizonyos tételeket szintén kérdeztek 2009-ben egy országos felvételen²⁶, melynek eredményei bizonyos hasonlóságokat, de ugyanakkor különbségeket is mutatnak a kistérségben 2014-ben tapasztaltakkal.

24. tábla: Kielégítetlen gyermek biológiai alapszükségletek aránya a kistérségben (%)

Biológiai alapszükségletek	országos	Kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
a hétköznap napi három étkezés	1,1	2,5	0	1,3
hétfégen napi három étkezés		0,7	0	0,3
két pár megfelelő cipő?	5,1	4,6	1,2	2,9
újonnan vásárolt (nem használt) ruha	21,8	5,1	2,9	4
meleg téli felsőruha		0	0	0

²⁵További információ a gyermeki szükségletekről: Danis Ildikó (2010): A fejlődés-lélektani perspektíva: gyermeki szükségletek. In Surányi Éva- Danis Ildikó- Herczog Mária (szerk.): Családpolitika más-más szemmel. Budapest: Gazdasági és Szociális Tanács, 102-137.; Bargain, O.-Donni, O.-Kwenda, P (2011): Intrahousehold Distribution and Child Poverty: Theory and Evidence from Côte d'Ivoire. Working Papers. Human Capital and Economic Opportunity Working Group Economic Research Center University of Chicago <http://ftp.iza.org/dp6029.pdf>

²⁶ EU-SILC 2009 adataiból

A gyermekek biológiai alapszükségeit (táplálkozás, ruházkodás) a családok 96-100%-a képes biztosítani. Bizonyos kivételt jelent ez alól az új ruha biztosítása, ennél a kérdésnél többen utaltak rá, hogy ez gondot jelent. Bizonyos tekintetben a kistérségben élő gyermekek jobb helyzetben vannak, mint az országos átlag, ugyanakkor a helyzet nem mondható jónak. Látható ugyanis, hogy a szegény családok esetében sokkal nagyobb arányban maradnak az alapvető gyermeki szükségletek kielégítetlenek. A kérdezettek többsége (73%, a szegény családok közül többen, 78%) igénybe veszi az iskolai étkeztetést az iskolaévben. A kérdezettek legmagasabb százaléka (a családok kétharmada, itt is magasabb a szegény családok aránya) nem fizet semmit az iskolai étkeztetésért, negyed annyian az összeg egy részét fizetik, míg a 15%-uk pedig a teljes összeget.

Hasonló országos arányokat mutattak a 2009-es országos adatok, hiszen ott is a táplálkozási szükségletek a kérdezettek 99%-ánál kielégítettek voltak.²⁷ Sokkal magasabb volt 2009-ben országosan azon gyerekek aránya, akiknek nem volt biztosított az új ruha (22%), valamint a két pár megfelelő cipő (5%).²⁸

Az iskolai/óvodai étkeztetés nemcsak az étkezések számának biztosításában, hanem a gyermekek megfelelő, minőségi táplálkozásában, azaz a hús-, zöldség- és gyümölcsfogyasztás biztosításában is fontos szerephez juthat, hiszen az okoz nagyobb nehézséget a családoknak, hogy a gyermek megfelelő mennyiségben jusson hozzá ezekhez (a gyerekek 2-4 %-ánál hiányzik). Összehasonlításképpen a kistérség jó helyzetben van a 2009-es országos adatokhoz képest, hiszen ott a gyerekek 13%-a nem jutott hozzá húshoz, míg 17%-uk friss zöldséghez vagy gyümölcshöz.²⁹ Ennek egyik magyarázata lehet, hogy a kistérségben sok család számára kertjük lehetőséget nyújt a termelésre. Ugyanakkor ismételten fel kell arra hívni a figyelmet, hogy míg a tehetősebb családok esetében a minőségi táplálkozás biztosítása gyakorlatilag nem jelent gondot, a szegény családok gyermekei sokkal inkább nélkülöznek.

²⁷ EU-SILC 2009 adataiból

²⁸ EU-SILC 2009 adataiból

²⁹ EU-SILC 2009 adataiból

25. tábla: Kielégítetlen gyermek-szükségletek aránya a kistérségben, a minőségi táplálkozás szempontjából (%)

Minőségi táplálkozás	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
legalább naponta egyszer hús, húskészítmény	12,6	3,5	0,5	2
naponta friss zöldség és gyümölcs fogyasztása	17,2	2,5	0,5	1,5
különleges események megünneplése	9	2,6	1,7	2,2

A gyermekek fejlődését alapvetően meghatározó szocializációs alapszükségleteket és kulturális szükségleteket is – valamilyen szinten – biztosítani tudják a családok. A megfelelő kül- és beltéri játékokat és könyveket „csak” a családok 1-2%-a nem képes megadni gyermekei számára. Azon családok közül, akik biztosítani tudják a könyveket, a kérdezettek harmadának 20-nál több könyve is van. Magas azon gyerekek aránya (41,5%), akik legalább hetente olvasnak kedvtelésből.

A táplálkozási szükségletekhez hasonlóan a Sarkadi kistérség mintánkba került gyermekei jobb helyzetben vannak a hazai átlagnál, hiszen országosan magasabb azon családok aránya, akik nem tudják gyermeküknek biztosítani a megfelelő kül/beltéri játékokat (18 ill. 13%). Országosan szintén magasabb azon gyerekek száma, akiknek nincs megfelelő könyvük.³⁰ (26. tábla).

³⁰ EU-SILC 2009 adataiból

26. tábla: Kielégítetlen gyermek szocializációs alapszükségletek aránya a kistérségben (%)

Szocializációs alapszükségletek	országos	Kistérség		
		szegény	nem szegény	Összesen
külön fekhely		0	1,2	0,6
kültéri játékok	18,3	1,1	1,5	1,3
beltéri játékok	12,7	1,1	0,5	0,8
az életkorának megfelelő könyve	12,4	1,7	1	1,3

A társadalmi szocializáció szempontjából fontos szükségletek biztosítása a kistérségben hátrébb sorolódik a szükséglet kielégítés rangsorában. A fizetős iskolai kirándulásokon való részvételt a családok 3%-a anyagi okoknál fogva nem tudja biztosítani (szegény családok esetében ez az arány ismételten magasabb). Ugyanakkor több kérdezett is felhívta arra a figyelmet, hogy kevés a szervezett program, így az alacsony arány ennek is köszönhető. Jobb arányokat tapasztalhatunk a rendszeres sportolási lehetőségek kérdezésekor, de ismét jelentkezik az anyagi vonatkozású megosztottság. Sokkal magasabb azonban az aránya azoknak a családoknak, akiknek gondot jelent, hogy megengedjék maguknak gyermekük baráti körének rendszeres meghívását (szegény családok esetében 7%). Összességében azonban a kistérségben jobb a szükségletek kielégítettsége, mint országosan (27. tábla).

27. tábla: *Kielégítetlen gyermek-szükségletek aránya a kistérségben, a társas kapcsolatok szempontjából (%)*

Társas kapcsolatok	országos	Kistérség		
		szegény	nem szegény	Összesen
baráti köre rendszeres meghívása közös	29,4	6,7	2,2	4,5
rendszeres sportolási lehetőség (tanórán kívül)		3,4	0	1,8
fizetős iskolai kirándulásokon és programokon való részvétel	14,7	4,1	0,5	2,3

Az iskolai sikerességhez szükséges tényezők biztosítása sajnos nem mindenhol megfelelő a kistérségben: a családok 2%-ánál nem áll a gyerek rendelkezésére íróasztal, vagy megfelelő hely a tanulásra. A szegény gyermekek ismét sokkal rosszabb helyzetben vannak, mint a nem nélkülözők.

28. tábla: Kielégítetlen gyermek-szükségletek aránya a kistérségben, a tanulási feltételek szempontjából (%)

Tanulási feltételek	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
megfelelő hely tanulásra	7,8	0	0	0
Íróasztal		3,1	1	2,1
minden, az iskola által elvárt felszerelés		0	0	0
Szótár		0,8	0,5	0,7

Míg a „luxus” szükségletek kielégítése közül a szótár, valamint a zsebpénz biztosítása az előzőekhez képest nem mutat kiemelkedő hiányt, az üdülés és a fizetett különórák a családok többségében nem biztosított. A szegény gyermekek ismételten sokkal rosszabb helyzetben vannak, esetenként közel háromszorosaa nélkülözők aránya.

29. tábla: Kielégítetlen gyermek-szükségletek aránya a kistérségben, a „luxus” szükségletek szempontjából (%)

„Luxus” szükségletek	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
évente legalább egy hét üdülés, nyaralás		45,7	25,6	35,9
fizetett különóra		11,8	3,5	7,7
zsebpénz		1,6	1,2	1,4

Az internet és a számítógép mára szinte elengedhetetlen része az életnek, a gyermekek iskolai fejlődése szempontjából is kiemelkedően fontos. Számos tanulmány mutatta ki, hogy nagy hátrányokkal indulnak azok, akik nem jártasak a számítógép valamint az internet világában³¹. Éppen emiatt kaptak a Gyerekesély programokban kiemelt szerepet az infópontok. A kistérségi gyerekek többsége használ számítógépet (90%) - de ez az arány alacsonyabb a szegény családok gyermekei körében (95% vs. 88%) -, legtöbbször az iskolában és otthon jutnak hozzá (magasabb az otthon számítógépező gyerekek aránya a tehetősebb háztartások esetében). Szintén sokan, de már kevesebben (88%) használnak internetet, azt is elsősorban iskolában, otthon vagy barátoknál. Internethasználat esetében is lényegesen alacsonyabb a szegény gyermekek hozzáférése (86% vs 92%).

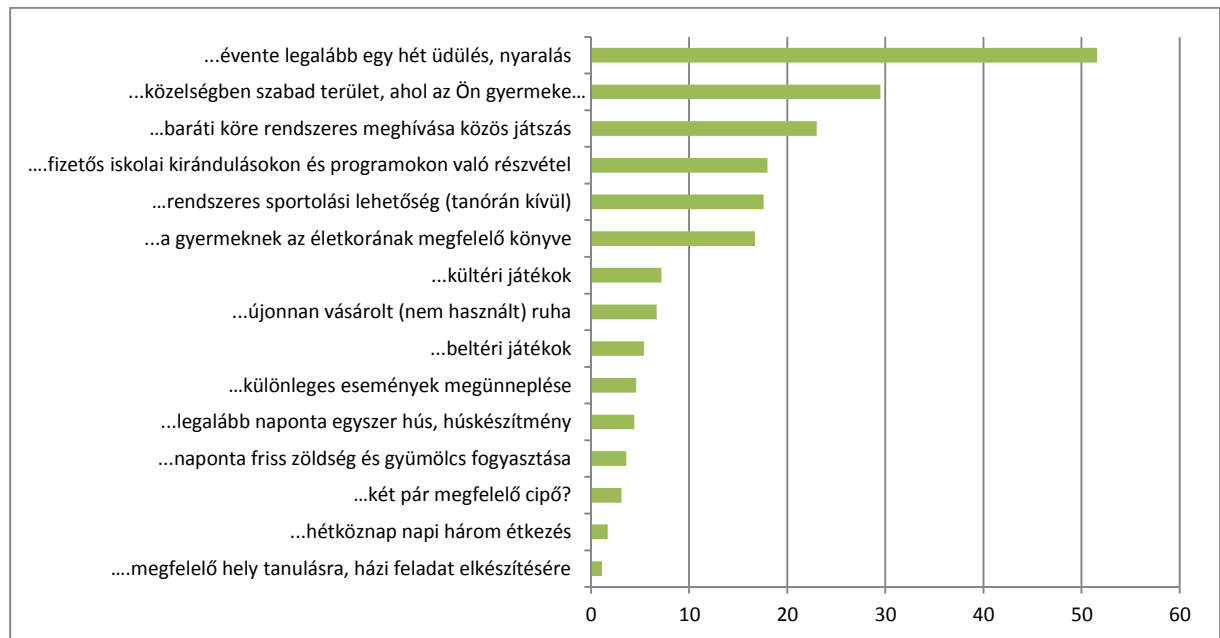
A gyermeki szükségletek kielégítettségét, illetve annak a hiányát más dimenziók mentén és más módszertani megközelítéssel is lehet mérni. Az UNICEF a szükségletek kielégítettségét kizárólag a gyermek szempontjából közelíti meg, és a megfosztottságot helyezi előtérbe. Így a szervezet módszertana alapján nem tesz különbséget, hogy valamelyik tétel azért hiányzik, mert a család nem engedhette meg magának, vagy azért, mert úgy döntöttek, az adott tétel nem fontos. A kérdés pusztán az, hogy a gyerek ki tudja-e elégíteni szükségletét vagy sem.

A nélkülözéssel érintett gyerekek elsősorban és kiugró arányban a rekreáció és a társas érintkezés lehetőségei területén szenvednek hiányt. Nyaralásra 10-ből csak 5 gyerek jut el, de a gyerekek közel harmadának biztonságos játszásra sincs lehetősége a lakóhelye környékén és baráti körének vendégül látása is problematikus.

Összességében az alapvető igények területén vannak legkevésbé, és a közösségi, társas szükségletek területén vannak leginkább kitéve a gyermekek a nélkülözésnek.

³¹ Bővebben a témáról: Darvas Ágnes – Tausz Katalin (2003): Gyermekszegénység és társadalmi kirekesztődés. (első változat): Budapest. A Nemzeti Család - és Szociálpolitikai Intézet Folyóirata III. (1): pp. 2-10. (2004): www.szmm.gov.hu/download.php?ctag=download&docID=258

8. ábra: Nélkülöző gyermekek aránya a kistérségben



Az egyes tételeket összesítve, azt a gyermeket, aki a 15 tételből legalább kettő esetében hiányt szenved az UNICEF már nélkülözőnek tekinti.

E definíció alapján a kistérségben mindössze a gyerekek 60%-a nem szenved hiányt, míg 15%-uk legalább négy tétel esetében nem tudja kielégíteni szükségleteit. Az UNICEF klasszifikációja esetében is számottevő különbség mutatkozik a szegény és a tehetősebb családok gyermekei között. A szegény gyerekek több mint fele szenved hiányt, tehát legalább két tétel esetében nem tudja kielégíteni szükségleteit, míg a nem szegény családok gyermekei esetében ez az arány 24%.

30. tábla: *Kielégítetlen szükségletek megoszlása a kistérségben*

kielégítetlen szükségletek száma	szegények-e		
	igen	nem	összesen
0-1	45,2	75,9	60,1
2	18,7	14,4	16,6
3	13	4,1	8,6
4-	23,1	5,6	14,6

8. Egészség

A rossz anyagi körülmények gyakran hozzájárulnak a gyermekek betegségeinek kialakulásához, valamint a késői diagnosztizálásához. A korai életkorban nem megfelelően kezelt betegségek, valamint az egészségmegőrzési hiányosságok a későbbi életszakaszokban is nagy gondot jelenthetnek. Különösen magas azoknak a kockázata, akik szegénységben nőnek fel, valamint később is szegények.

Számos tanulmány figyelmeztet arra, hogy a szegénységben élőknel többszöröse annak a kockázata, hogy rossz egészségi állapotúak legyenek, életkilátásaik is sokkal alacsonyabbak³². A felmérés során számos jellemző gyermekbetegségre kérdeztünk rá, többek között olyanokra, amelyekre kifejezetten hatnak a környezeti tényezők, mint például az allergia, az asztma, valamint a mozgásszervi rendellenességek. A szellemi és érzelmi fejlődés szempontjából kiemelten fontos az első három évben az ingergazdag környezet, mert a nem megfelelő környezet nem megfelelő agyi fejlődést eredményezhet.

Számos betegség visszavezethető a magzat méhen belüli fejlődésére, az alacsony születési súly pedig nagyobb eséllyel vezet egyes felnőttkori betegségek kifejlődéséhez. Szintén számos tanulmány foglalkozott már azzal, hogy a szegénységben élő terhes anyák milyen fokozott károsító körülményeknek lehetnek kitéve, amelyek a magzat fejlődését negatívan befolyásolhatják (ilyen többek között a fokozott stressz, alacsony tápértékű és egészségtelen étkezés, vagy a nehéz fizikai munkának köszönhető fokozott terhelés)³³.

³² Bővebben: Babusik Ferenc (2004): Hozzáférési különbségek az egészségügyi alapellátásban I. Esély 15 (4): 71–99.; Babusik Ferenc (2004): Hozzáférési különbségek az egészségügyi alapellátásban II. Esély 15 (5): 54–82.

³³ Bővebben: Black, Sandra E. – Devereux, Paul J. – Salvanes, Kjell G. (2005): From the cradle to the labor market? The effect of birth weight on adult outcomes. National Bureau of Economic Research.

<http://ftp.iza.org/dp1864.pdf>

Országosan átlagosan minden tizedik gyerek születik alacsony, 2500 grammnál kisebb súllyal. A kistérségben némileg magasabb az alacsony súllyal születettek aránya, és nagy különbségeket tapasztaltunk a szegény és a nem szegény családokban született gyermekek között. A depriváltak esetében nagyjából kétszerese az alacsony súllyal világrajvók aránya.

31. tábla: Gyermekbetegségek aránya a kistérségben (%)

	országos	szegények-e		
		igen	nem	összesen
2500 g alatti súllyal született	10,0	14,3	7,4	11,1
Van-e a gyermeknek hallásproblémája?	2,0	2,1	1	1,6
Van-e a gyermeknek látásproblémája?	7,0	14,7	11,3	13,1
Egyéb tartós egészségügyi problémája?	8,0	30,5	23,8	27,4

A felsorolt betegségek közül többségében elmondható, hogy a kistérségben élő gyermekek egészségügyi állapota rosszabb, magasabbak a betegségek előfordulásának arányai (31. tábla). Éppen emiatt a kistérségi gyerekstratégiának mindenképpen érdemes reflektálnia erre a problémára. Különösen fontos a nélkülöző családok esetében a kiemelt figyelem. A korai diagnózis a deprivált gyermekeknél gyakran elmarad, hiszen a családok nem jutnak el megfelelő időben orvoshoz, így a szülők nincsenek is tisztában a gyermekük tényleges egészségügyi állapotával.

Spencer, Nick (2010): Health Consequences of Poverty for Children. Published by End Child Poverty with the support of GMB.

http://www.endchildpoverty.org.uk/files/Health_consequences_of_Poverty_for_children.pdf

Országosan mindössze a kérdezettek 2,6%-a mondta gyermekét az átlagnál testileg fejletlenebbnek és még kevesebben (2,4%) szellemileg. A kistérségben a szülők közül 3,4% érezte fejletlenebbnek gyermekét testileg az átlagnál, és szellemileg valamivel több szülő (3,9%) nyilatkozta, hogy a többiekhez képest gyermeke „gyengébb”. A szellemileg fejletlenebb kérdés esetében magasabb volt az igennel válaszoló szegény szülők aránya (4,3 vs 3,2%).

32. tábla: Tartós egészségügyi problémák aránya a kistérségben (%)

	országos	szegények-e		
		igen	nem	összesen
mozgásszervi rendellenesség	0,7	3,1	2,0	2,6
keringési betegség (pl. szívrendellenesség)	1,0	1,6	1,3	1,5
tartós idegrendszeri betegség (pl. epilepszia)	0,1	1,2	1,4	1,3
emésztőrendszeri betegség (fekély, reflux stb.)	0,7	2,2	4,8	3,5
Asztma	1,7	15,8	9,9	12,9
egyéb légzőszervi betegség	1,4	0	3,8	1,8
allergia (szénanátha, ekcéma)	2,4	10,4	7,9	9,2
depresszió vagy más pszichikai betegség	0,3	0,0	0,7	0,3
kóros soványság	0,1	0	1,4	0,7
kóros kövérség		0	0	0

A kérdőívben felsorolt betegségek előfordulási gyakorisága szinte minden esetben magasabb a kistérségben, mint az országos átlag. A tartós egészségügyi problémák közül kiemelkedik az allergia és az asztma gyakorisága, amely sokszorosa az országos átlagnak (32. tábla). Ezek a betegségek gyakran a rossz lakókörülmények miatt alakulnak ki, különös gondot okozhatnak a nedves, penészes falak, amelyeknél láthattuk, hogy nagy

problémát jelentenek a kistérségi családoknak (lásd 5. fejezet). Magas még a mozgásszervi megbetegedések aránya is. Érdeemes megjegyezni, hogy ezen betegségek többségénél látszik, hogy magasabb az előfordulási arányuk a szegény háztartásokban felnövő gyerekek esetében.

Kiemelendő, hogy az iskola előtt fejlesztésben résztvevő gyerekek aránya a kistérségben jóval magasabb (29%), mint az országos átlag (9,6%), de ebben az esetben is magasabb a tehetősebb gyerekek aránya.

A szülőknek mindössze néhány százaléka mondta, hogy gyermeke rendszeresen, vagy alkalmanként dohányzik, illetve fogyaszt alkoholt (4,6 és 4,7%), de a szegény szülők valamivel gyakrabban tettek említést ilyen jellegű problémákról. Kérdéses azonban, hogy mennyire ismerik ténylegesen a gyermekek viselkedését a szülők, hiszen ennél jóval magasabb volt azon szülők aránya, akik szerint alkohol- vagy drogprobléma jellemző az iskolában.

9. Településsel, kistérséggel kapcsolatos vélemények

A Háztartás kérdőívben a családok véleményt alkothattak arról, hogy mennyire szeretnek a településükön élni. A lakhelyükkel való elégedettséget, vagy elégedetlenséget zárt és nyitott kérdésekkel egyaránt mértük.

A válaszadók több mint fele (55%) szeret azon a helyen lakni, ahol most él, negyedük (24%) semleges álláspontot alakított ki, 21% pedig nem, vagy nem nagyon szereti jelenlegi lakóhelyét. A szegény családok sokkal kevésbé elégedettek a településükkel, lényegesen kevésbé szeretnek ott élni. A megkérdezetteknek 30%-a költözne el a településéről, elsősorban a nélkülöző háztartások, ill. a roma családok kezdenék újra máshol. A településenkénti átlagokból az derül ki, hogy a mintába kerülő kistérségi lakosok leginkább Kötegyánban, Biharugrán és Zsadányban szeretnek élni, míg legnegatívabban Körösnagyharsány és Mezőgyán lakosai nyilatkoztak.

A kérdezettek saját szavaikkal is elmondhatták véleményüket lakóhelyükről. Konkrétan arra kérdeztünk rá, hogy a családok mit tartanak a településen jónak, előnyösnek, és mit tartanak hiányosságnak, fejlesztendő területnek a gyerekek szempontjából. Itt meg kell jegyeznünk, hogy településenkénti eredményeink a kisebb falvakra kevésbé általánosíthatók, mert eleve kevés család került bele a felmérés mintájába. Bár minden településen akadtak kérdezettek, akik azt felelték, hogy semmilyen pozitívumot nem tudnak említeni a településsel kapcsolatban, számos olyan tényező felmerült a kistérségben, amelyet a válaszadók pozitívan ítélték meg.

A válaszokat vizsgálva ki lehet emelni néhány olyan tényezőt, amelynek megléte vagy hiánya alapvetően meghatározza a kérdezettek hozzáállását, s válaszaik irányát. A felsorolt szempontok előnyként és hiányosságként egyaránt megjelennek, néhol ugyanazon településeken belül is. Ezt a családok különböző elvárásai és igényei, eltérő informáltsága, illetve hozzáférési lehetőségei is magyarázhatják.

- *szabadidő hasznos eltöltése és programlehetőségek*: számos mintába került település

lakói kitértek arra, hogy a fiatalok számára nincsenek megfelelő szórakozási lehetőségek. Szükségük lenne kulturális programokra, sportolási lehetőségekre, szórakozásra. Többen kitértek erre Kötegyán és Okány településeken.

- *oktatási intézmények jelenléte*: a szülők számára fontos szempont, hogy az óvoda, iskola minél közelebb legyen hozzájuk, éppen emiatt szinte minden településen pozitívumként említették az óvoda vagy iskola közelségét. Többször kitértek arra ennél a kérdésnél is, hogy milyen jók a tanárok, óvónők, iskolában dolgozó egyéb szakemberek. Ilyen pozitív megítéléssel találkoztunk Sarkadon és Kötegyánban. Érdekes, hogy míg a legtöbb településen egyesek az oktatási intézmények pozitívumaira fektették a hangsúlyt, más válaszolók ugyanott ezt említették negatívumként. Többen tértek ki arra Biharugrán, hogy nincsenek helyben intézmények.

- *játszóterek, parkok*: egy-egy település életében fontos megítélési szempontként jelentkezik, hogy ezek mennyire adóttak a gyermekek számára. Bár a szükségletek kielégítettsége fejezetben utaltunk rá, hogy a gyermekek harmada nélkülözni kényszerül a biztonságos játszóhelyet, számos településen utaltak pozitívumként a megkérdezett szülők a játszóterekre, többek között Sarkadon. Okányban viszont hiányukat emelték ki.

- *környezeti adottságok*: az életminőség, a nyugodt lét egy fontos eleme, hogy mennyire csendes, nyugodt, jó levegőjű településen élnek az emberek. Ennek áldásos hatásai, valamint a település rendezettsége elsősorban Kötegyánban és Geszten került szóba. A megfelelő infrastruktúrát - közvilágítást, csatornázást - Zsadányban és Sarkadon hiányolják a megkérdezett családok. A rossz közlekedést Biharugrán említették negatívumként. A rossz közbiztonságra pedig elsősorban Okányban és Sarkadon panaszkodtak.

A főbb választípusok kiemelésével látható, hogy melyek azok a pontok, ahol érdemes (még további) fejlesztéseket tenni, mert ezáltal hangsúlyosabb lehet a település gyerekebarát jellege, s nőhet a település megtartó ereje.

10. Gyerekszegénység elleni program

A kistérségben a kérdezettek közel fele hallott már arról, hogy a Sarkadi kistérség részt vesz az országos Gyerekszegénység elleni programban. Ez mindenképpen a program jó kommunikációját jelzi. A különböző programelemek mind a településeken élő gyerekek, mind a gyermeces családok felnőtt tagjait célozzák meg. Azok közül, akik ismerik a projektet, a felnőtteknek 30%-a, a gyerekeiknek pedig 38%-a vett részt valamilyen programon, fejlesztésen. (33. tábla).

33. tábla: Gyerekszegénység elleni program ismertsége a kistérségben (%)

	szegény	nem szegény	összesen
Hallott-e arról, hogy az Önök kistérsége részt vesz a gyermekszegénység elleni programban?	38,7	52,8	46,0
Van-e olyan 0-17 év közötti gyermek, aki részt vett a Gyerekesély programokban?	32,8	42,2	38,3
Van-e olyan más felnőtt, aki részt vett a gyerekesély programokban?	33,3	28,0	30,2

Biztos Kezdet gyerekházba a mintába eső gyermekeknek mindössze 10 %-a járt, azonban ők több-kevesebb rendszerességgel: naponta vagy hetente több alkalommal és több hónapon keresztül. Voltak azonban olyan családok is, ahol a gyerekek minden nap látogatták a gyerekházat.

Melléklet

--	--	--	--	--

HÁZTARTÁS sorszáma

A HÁZTARTÁSBAN ÉLŐ 0-17 ÉVES GYEREKEK SZÁMA

--	--

EBBEN A HÁZTARTÁSBAN HÁNY DARAB GYERMEKKÉRDŐÍV KÉSZÜLT?

--	--

Családok

Háztartás kérdőív

2014

A válaszadás önkéntes!

Település neve:

Kijelentem, hogy az általam kezelt és felvett adatokat bizalmasan kezelem, azokat csak a kutatásban illetékes személynek adom át.

Kérdező aláírása:

Kérdés kezdete:

2014. hónap nap óra perctől

AZ INTERJÚALANY KIVÁLASZTÁSA: Elsősorban a gyerek(ek) édes- vagy nevelőanyja, másodsorban az édes- vagy nevelőapja, harmadsorban az a felnőtt személy, aki a gyerekek gondozásáért elsősorban felel.

Javasolt bemutatkozás:

Jó napot kívánok! vagyok, a Egyetem hallgatója. A kistérség gyerekesély programja keretében kérdőíves felmérést végzünk a gyermekes családok körében. Kérem válaszoljon az alábbi kérdésekre!

HÁZTARTÁSTÁBLA KÓDJAI

KÉRDEZETTHEZ VALÓ VISZONY KÓDJAI:

- 01 – házastársa, élettársa
- 02 – saját vagy a házastárs, élettárs vér szerinti gyermeke
- 03 – nevelt, fogadott gyermeke
- 04 – szülője
- 05 – apósa, anyósa
- 06 – menyje, veje
- 07 – unokája
- 08 – más rokona
- 09 – nem rokon

- 99 – NEM TUDJA

CSALÁDI ÁLLAPOT KÓDJAI:

NŐTLEN/HAJADON

- 01 – nőtlen, hajadon, nincs élettársa
- 02 – nőtlen, hajadon, élettárssal él

HÁZAS

- 03 – házasság, házastárssal él
- 04 – házasság, élettárssal él
- 05 – házasság, de külön élnek, nincs élettársa

ELVÁLT

- 06 – elvált, nincs élettársa
- 07 – elvált, élettárssal él

ÖZVEGY

- 08 – özvegy, nincs élettársa
- 09 – özvegy, élettárssal él

99 – NEM TUDJA

LEGMAGASABB BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG KÓDJAI:

- 00 – általános iskolás korú, vagy még nem iskolás korú
- 01 – kevesebb, mint 8 általános
- 02 – 8 általános
- 03 – szakmunkásképző; szakképzés érettségi nélkül
- 04 – szakközépiskolai érettségi; szakképzést követő érettségi
- 05 – gimnáziumi érettségi
- 06 – érettségit követő, nem felsőfokú szakképzés, technikum
- 07 – felsőfokú szakképzés, felsőfokú technikum
- 08 – főiskola
- 09 – egyetem

99 – NEM TUDJA

JÁR-E KÓDJAI:

- 00 – nem jár
- 01 – bölcsőde
- 02 – óvoda
- 03 – általános iskola
- 04 – szakmunkásképző
- 05 – szakközépiskola
- 06 – gimnázium, 4 osztályos
- 07 – gimnázium, 5 osztályos
- 08 – gimnázium, 6 osztályos
- 09 – gimnázium, 8 osztályos
- 10 – technikum
- 11 – felsőfokú technikum
- 12 – főiskola
- 13 – egyetem
- 88 – egyéb

99 – NEM TUDJA

HOL VAN A MUNKAHELYE KÓDJAI:

- 1 – a településen
- 2 – közeli faluban
- 3 – közeli kisvárosban
- 4 – megyeszékhelyen
- 5 – Budapesten
- 6 – egyéb településen
- 7 – külföldön

9 – NEM TUDJA

DOLGOZIK-E/DOLGOZOTT-E KÓDJAI: HA NYUGDÍJ MELLETT DOLGOZIK, DOLGOZÓNAK JELÖLD! A FŐMUNKÁRA VONATKOZÓAN VÁLASZOLJON!

(FŐMUNKA: AMIT A KÉRDEZETT ANNAK TEKINT. HA BIZONYTALAN: AHOL A LEGTÖBB IDŐT TÖLTI)

HA DOLGOZIK/DOLGOZOTT:

- 01 – alkalmazott
- 02 – vállalkozó, önálló, saját vállalkozásában alkalmazott
- 03 – alkalmi munkát végez, megbízásokat vállal
- 04 – közmunkás

HA NEM DOLGOZIK/NEM DOLGOZOTT:

- 05 – munkanélküli (segélyezett)
- 06 – munkanélküli ellátás nélkül
- 07 – nyugdíjas (öregségi, özvegyi, stb.)
- 08 – rokkantnyugdíjas
- 09 – fogyatékkal élő, tartós betegség miatt nem dolgozik
- 10 – gyermekgondozási szabadságon, gyeden, gyesen, gyeten van („főállású anya” is)
- 11 – háztartásbeli, családját látja el
- 12 – tanuló, továbbképzésen, átképzésen vesz részt
- 13 – ápolási díjon van
- 14 – egyéb okból nem dolgozik (pl. eltartott)

99 – NEM TUDJA

1. Összesen Önnel együtt hányan élnek a családban (egy háztartásban)?

..... fő

2. Kérem sorolja fel a háztartás tagjait! Kezdjük Önnel a sort! (KÉRDEZŐ: karikázd be az x-et, ahol ilyen van, ha nem tudja, nem válaszol!)

Sor- száma	Keresztneve	Neme		Születési éve	Kérde- zetthez való viszonya	Családi állapota	Iskolai végzett- sége	Jár-e valamilyen iskolai rendszerű, végzettséget adó képzésre (nem tanfolyam)? Jár-e bölcsődébe vagy óvodába?	Jelenleg dolgo- zik-e?	HA DOLGO- ZIK: Hol van a munka- helye?	Dolgozott- e az elmúlt 12 hónapban? HA SOSEM DOLGO- ZOTT = 88	HA DOLGO- ZOTT: Hány hónapot dolgozott az elmúlt 12 hónapban?	Ebből hány hónapot dolgozott közfoglal- koztatásban? (közmunka)
		férfi	nő	Ha nem tudja: Kb. mikor született? NÉGY SZÁM- JEGGYEL!									
KÉRDE- ZETT		1	2	19 x –	X							x –	x –
2.		1	2	x –								x –	x –
3.		1	2	x –								x –	x –
4.		1	2	x –								x –	x –
5.		1	2	x –								x –	x –
6.		1	2	x –								x –	x –
7.		1	2	x –								x –	x –
8.		1	2	x –								x –	x –
9.		1	2	x –								x –	x –
10.		1	2	x –								x –	x –

10. Milyen a lakás, ház vízellátása?

- 1 – nincs vezetékes víz → **HA NINCS:** 10.a. Milyen messziről hordják a vizet?
 méterről 0 – NT
- 2 – hálózati vízvezetékes
 3 – házi vízvezetékes
 9 – NT

10.a. Tartozik-e a lakáshoz/ házhoz művelésre alkalmas kert?

- 1 – igen → **HA IGEN:** 10.b. Termesztenek-e benne zöldséget, gyümölcsöt?
 1 – igen
 2 – nem
 9 – NT
- 2 – nem
 9 – NT

11. Jellemző-e az alábbi problémák bármelyike a lakásra, amelyben laknak?

	igen	nem	NT
a. beázik a tető	1	2	9
b. nedves a padlózat, a falak	1	2	9
c. korhad az ablakkeret, a padlózat	1	2	9
d. nincs elég fény, a lakás túl sötét	1	2	9
e. zajosak a szomszédok vagy nagy zaj szűrődik be az utcáról	1	2	9
f. bűnözés, erőszak, vandalizmus a környéken	1	2	9

12. Mennyi a ... villanyszámla **egy átlagos hónapban**? (ami nincs = 0, NT = 9)

- a. villany Ft /hó
- b. víz és csatorna (figyelem, kéthavonta szokták számlázni) Ft /hó
- c. fűtés (ha fűtési szezonra tudja, akkor egy óra – 12-vel osztva – kell átszámítani.) Ft /hó
- d. gáz (palackos is. Ha a fűtéssel együtt tudja az összeget, akkor a fűtésnél kell megadni.) Ft /hó
- e. bérleti díj és ha van közös költség Ft /hó
- f. lakáshitel-törlesztés Ft /hó
- g. más hitel (pl. áruhitel) törlesztés Ft /hó
- h. szemétszállítási díj (egy hónapra!) Ft /hó
- i. egyéb (pl. telefon, TV, lakásbiztosítás stb.) Ft /hó

13. Kérem, becsülje meg: mennyi a **háztartás** havi nettó (adózás utáni) összes jövedelme?

..... Ft/hó 8 – M 9 – NT

Ha NEM TUDJA, ill. NINCS VÁLASZ:

13.a. És azt megmondaná, hogy a következő kategóriák közül melyikbe tartozik?

- | | |
|-------------------------------|------------------------|
| 1 – 50 ezer Ft, vagy kevesebb | 5 – 201 - 250 ezer Ft |
| 2 – 51 - 100 ezer Ft | 6 – 251 - 300 ezer Ft |
| 3 – 101 - 150 ezer Ft | 7 – 300 ezer Ft felett |
| 4 – 151 - 200 ezer Ft | 8 – M |
| | 9 – NT |

14. Most különböző jövedelemforrásokat sorolunk fel. Kérem, válassza ki közülük azokat, amelyekből az elmúlt hónapban a család tagjainak jövedelme származott. Hány forint nettó jövedelmük származott ebből? (x – nincs ilyen jövedelemforrásuk)

	Hány forint jövedelmük származott ebből?	NT	X
a. főállásból származó rendszeres munkabér, fizetés	Ft	9	X
b. mellékfoglalkozásból, másodállásból származó jövedelem	Ft	9	X
c. vállalkozásból, üzleti tevékenységből származó jövedelem	Ft	9	X
d. alkalmi munkából származó jövedelem	Ft	9	X
e. közfoglalkoztatásból származó jövedelem	Ft	9	X
f. mezőgazdasági termelésből származó jövedelem	Ft	9	X
g. nyugdíj (bármilyen, árvaellátás is)	Ft	9	X
h. GYES, GYET	Ft	9	X
i. GYED, terhességi gyermekágyi segély (TGYÁS)	Ft	9	X
j. ápolási díj	Ft	9	X
k. családi pótlék	Ft	9	X
l. bármilyen segély, támogatás (pl. foglalkoztatást helyettesítő támogatás, lakásfenntartási támogatás, eseti gyógyszertámogatás, átmeneti segély, rendkívüli gyermekvédelmi támogatás stb.)	Ft	9	X
m. álláskeresősi/munkanélküli/vállalkozói járadék	Ft	9	X
n. táppénz	Ft	9	X
o. családtól kapott anyagi támogatás	Ft	9	X
p. tartásdíj	Ft	9	X
q. bármilyen más segítő szervezettől, egyéntől kapott anyagi támogatás	Ft	9	X
r. egyéb, éspedig:	Ft	9	X

15. Van-e Önöknek...

	van	nincs, mert nem engedhetik meg maguknak	nincs, egyéb okból	NT
a. automata mosógépük?	1	2	3	9
b. színes televíziójuk?	1	2	3	9
c. vezetékes telefonjuk?	1	2	3	9
d. mobiltelefonjuk?	1	2	3	9
e. személygépkocsijuk?	1	2	3	9

16. Kérem mondja meg, hogy a háztartásban élő minden 18 éves és fiatalabb gyermeke számára biztosítottak-e az alábbiak?

HA NEM: Miért nem? (CSAK KÉRDEZD ÉS SOROLD BE!)

			Miért nem?			
	igen	nem	nem engedhetik meg maguknak	egyéb ok	NT	X
a. hétköznap napi három étkezés (óvodai, iskolai étkezéssel együtt)	1	2	1	2	9	X
b. hétvégén napi három étkezés	1	2	1	2	9	X
c. legalább naponta egyszer hús, húskészítmény, hal (vagy ennek megfelelő vegetáriánus étel)	1	2	1	2	9	X
d. naponta friss zöldség és gyümölcs fogyasztása	1	2	1	2	9	X
e. két pár megfelelő cipő (beleértve 1 pár minden időben használható cipőt)	1	2	1	2	9	X
f. újonnan vásárolt (nem használt) ruha	1	2	1	2	9	X
g. meleg téli felsőruha	1	2	1	2	9	X
h. külön fekhely	1	2	1	2	9	X
i. kültéri játékok (kerékpár, görkorcsolya, roller stb.)	1	2	1	2	9	X
j. beltéri játékok (készségfejlesztő babajátékok, építő kockák, társasjátékok, számítógépes játékok)	1	2	1	2	9	X
k. különleges események megünneplése (születésnap, névnap, vallási ünnepek)	1	2	1	2	9	X
l. baráti köre rendszeres meghívása közös játszásra és étkezésre	1	2	1	2	9	X
m. évente legalább egy hét üdülés, nyaralás	1	2	1	2	9	X

16.a. Önökhöz elérhető közelségben van-e olyan szabad terület, ahol az Ön gyermeke biztonságban játszhat?

1 – van

2 – nincs

9 – NT

17. Előfordult-e az elmúlt 1 évben, hogy nem jutott elég pénzük...

	előfordult	nem fordult elő	nem költenek ilyesmire	NT
a. ennivalóra?	1	2	0	9
b. rezsire?	1	2	0	9
c. a lakás megfelelő fűtésére?	1	2	0	9
d. gyógyszerek kiváltására?	1	2	0	9
e. orvosi ellátásra?	1	2	0	9
f. gyermekek iskolai, óvodai költségeire?	1	2	0	9
g. szükséges közlekedésre?	1	2	0	9
h. társasággal, családdal való együttlétre, szórakozásra?	1	2	0	9

18. Megengedhetik-e maguknak, hogy évente legalább egy hétre mindannyian együtt elmenjenek nyaralni?

- 1 – megengedhetik maguknak
- 2 – megengedhetik maguknak, de nem teszik
- 3 – nem engedhetik meg maguknak
- 9 – NT

19. Előfordult-e az elmúlt 12 hónapban, hogy hónap végére elfogyott a pénzük?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

20. Tegyük fel, hogy egy váratlan, nagyobb összegű (kb. 60 ezer Ft-os) kiadás jelentkezik. Képes-e a háztartás arra, hogy egy ilyen kiadást a saját forrásaiból fedezzen?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

21. Hogy érzi, Önök anyagilag...

- 1 – gondok nélkül élnek,
- 2 – beosztással jól kijönnek,
- 3 – éppen hogy kijönnek a havi jövedelmükből,
- 4 – hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak, vagy
- 5 – nélkülözések között élnek?
- 9 – NT

22. Véleménye szerint egy olyan családnak, mint az Önöké, a mai körülmények között havonta hány forintba lenne szüksége ahhoz, hogy megfelelő színvonalon megéljen?

..... Ft/hó

9 – NT

23. Mostanában sokat beszélnek nálunk a szegénységről. Ön mit mondana: jelenleg Önök...

- 1 – teljes mértékben szegények,
- 2 – bizonyos értelemben szegények, vagy
- 3 – nem szegények?

9 – NT

24. És 3 évvel ezelőtt Önök...

- 1 – rosszabbul éltek,
- 2 – alapvetően ugyanígy éltek, vagy
- 3 – jobban éltek?

9 – NT

25. Mit gondol, hogyan fog alakulni a helyzetük a következő évben?

- 1 – javulni fog,
- 2 – nem változik, vagy
- 3 – romlani fog?

9 – NT

26. Részesült-e az elmúlt 12 hónapban valaki a családtagok közül a következő természetbeni ellátásokból vagy személyes szolgáltatásokból?

	igen	nem	NT
a. közgyógyellátás	1	2	9
b. szociális étkeztetés	1	2	9
c. családsegítés, gondozás családsegítőtől vagy gyermekjóléti szolgálattól	1	2	9
d. élelmiszer, tüzelő juttatás	1	2	9
e. fogyatékosokat támogató szolgálat, fogyatékosok nappali intézménye	1	2	9
f. adósságkezelési szolgáltatás	1	2	9
g. tankönyv, gyermekintézmény térítési díjának átvállalása (ingyenes étkezés)	1	2	9
h. kisállat, vetőmag (pl. szociális földprogram vagy a Minden gyerek lakjon jól! programok keretében)	1	2	9

27. Sokan vannak ma Magyarországon, akiknek valamilyen tartozásuk, kifizetési hátralékuk van. A következők közül van-e Önöknek valamilyen kifizetési hátralékuk vagy adósságuk?

	van hátralékuk	nincs hátralékuk	nincs ilyen költségük	NT
a. lakbér, albérleti díj, közös költség elmaradásuk	1	2	0	9
b. lakáshitel, áruhitel esetében törlesztőrészlet elmaradásuk	1	2	0	9
c. gázzsámla elmaradásuk	1	2	0	9
d. áram(villany)számla elmaradásuk	1	2	0	9
e. víz-, csatornaszámla, távfűtésszámla elmaradásuk	1	2	0	9
f. egyéb rezsiköltség (pl. telefon, TV, lakásbiztosítás) elmaradásuk	1	2	0	9
g. bolti tartozásuk	1	2	0	9
h. tartozás családnak / barátoknak / ismerősnek	1	2	0	9
i. egyéb, éspedig	1	2	0	9

28. Kérem, próbálja összeszámolni, hogy mindent egybevetve, hány forint kifizetési elmaradásuk, hátralékuk van? (KÉRDEZŐ: Tisztázd, hogy hitelfelvétel, tartozás esetében a törlesztőrészlet elmaradásról, nem pedig a hitel nagyságáról van szó!)

..... Ft 9 – NT

29. Fenyegeti-e Önöket annak veszélye, hogy tartozás miatt elveszítik a jelenlegi lakásukat?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

30. Előfordult-e az utolsó 3 évben, hogy kikapcsolták Önöknél...

HA IGEN: És most mi a helyzet: ki van kapcsolva ...

					HA IGEN: → És jelenleg ki van kapcsolva?		NT
	Igen	nem	Nincs bevezetve		igen	nem	
a. a villanyáramot?	1	2	0	9	1	2	9
b. a vizet?	1	2	0	9	1	2	9
c. a gázt?	1	2	0	9	1	2	9

31. Most néhány, a közelmúltban bevezetett intézkedésről kérdezem. Hallott-e arról, hogy a gyerekek 50 óra igazolatlan iskolai hiányzása után nem fizetnek iskoláztatási támogatást a családnak?

31.a. Egyetért-e ezzel?

31.b. Érintette-e ez az Önök családját?

Hallott-e arról, hogy...	Hallott-e róla?			Egyetért-e ezzel?			Érintette-e a családját?		
	igen	nem	NT	igen	nem	NT	igen	nem	NT
a. 50 óra igazolatlan iskolai hiányzás után nem fizetnek iskoláztatási támogatást?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
b. rendőr kísérheti az igazgatóhoz azt a 14 év alatti diákot, aki igazolatlanul hiányzik az iskolából?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
c. az önkormányzat elrendelheti, hogy segélyt, közmunkát csak az kaphat, akinek rendezett a lakókörnyezete?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
d. a család a gyermekek után adókedvezményt kap?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
e. a tankötelezettség életkorát 16 évre csökkentették?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
f. a rokkantnyugdíjasok jogosultságát felülvizsgálják?	1	2	9	1	2	9	1	2	9

32. Most az egészségi állapotára vonatkozóan kérdezem. Mit mondana, az Ön egészségi állapota...

- 1 – kiegyensúlyozottan jó,
- 2 – változó, de inkább jónak mondható,
- 3 – változó, nem kielégítő, vagy
- 4 – egészségi állapota inkább rossz?
- 9 – NT

33. Van-e valamilyen tartós vagy krónikus egészségügyi problémája?

- 1 – van
- 0 – nincs
- 9 – NT

34. Ön mennyire tartja magát egészségesnek?

- 1 – egészségesebb, mint az Önhöz hasonló korúak,
- 2 – olyan egészséges, mint a hasonló korúak általában, vagy
- 3 – rosszabb az egészségi állapota, mint a hasonló korúaké?
- 9 – NT

35. Az elmúlt **4 hétben** milyen gyakran érezte...

	állandóan	gyakran	időnként	ritkán	soha	NT
a. azt, hogy tele van életerővel?	1	2	3	4	5	9
b. azt, hogy nagyon ideges?	1	2	3	4	5	9
c. azt, hogy annyira letört, hogy semmi sem tudja felvidítani?	1	2	3	4	5	9
d. nyugodtnak és békésnek magát?	1	2	3	4	5	9
e. azt, hogy tele van energiával?	1	2	3	4	5	9
f. szomorúnak és kedvetlennek magát?	1	2	3	4	5	9
g. azt, hogy kimerült?	1	2	3	4	5	9
h. boldognak magát?	1	2	3	4	5	9
i. azt, hogy fáradt?	1	2	3	4	5	9

36. Országunkban az emberek sokféle nemzetiséghez vagy etnikumhoz tartoznak. Ön milyen nemzetiségűnek tartja magát elsősorban?

- | | | |
|------------|-------------|---------------------------|
| 1 – magyar | 4 – horvát | 7 – roma/cigány |
| 2 – német | 5 – román | 8 – egyéb, éspedig: |
| 3 – szerb | 6 – szlovák | 88 – M 99 – NT |

37. És milyen nemzetiségűnek tartja magát másodsorban?

- | | | |
|------------------------------------|-------------|---------------------------|
| 0 – nem tartozik más nemzetiséghez | 3 – szerb | 7 – roma/cigány |
| 1 – magyar | 4 – horvát | 8 – egyéb, éspedig: |
| 2 – német | 5 – román | 88 – M 99 – NT |
| | 6 – szlovák | |

38. Van-e a családban olyan személy, aki romának/cigánynak vallja magát? (Ha az előző kérdések valamelyikére igennel válaszolt, akkor **rajta kívül**)

- 1 – van
- 2 – nincs
- 9 – NT

39. Ön vagy a háztartásban élők közül valaki tagja-e valamilyen ...

	sosem volt tag	korábban tag volt	most is tag	NT
a. civil vagy egyházi szervezetnek?	0	1	2	9
b. politikai pártnak, szervezetnek?	0	1	2	9

40. Előfordult-e az elmúlt évben, hogy Ön vagy a háztartás valamely tagja önként segített ...

	nem fordult elő	alkalmanként előfordult	rendszeresen előfordult	NT
a. politikai pártnak, civil szervezetnek	0	1	2	9
b. egyházi szervezetnek	0	1	2	9
c. települési közösségnek, lakóközösségnek	0	1	2	9
d. oktatási intézménynek	0	1	2	9
e. rokonoknak, barátoknak, szomszédoknak	0	1	2	9
f. egyébnek (pl. idegeneknek)	0	1	2	9
.....				

41. Ön születése óta ezen a településen él?

1 – igen

2 – nem → **HA NEM:** Melyik évben költözött a településre? évben 9 – NT

42. Mennyire szeret ezen a településen lakni, ahol most él? Kérem, osztályozzon 1-től 5-ig az iskolában megszokott módon, ahol az 5-ös azt jelenti, hogy nagyon szeret itt lakni, az 1-es azt, hogy egyáltalán nem szeret!

egyáltalán nem szeret				nagyon szeret	NT
1	2	3	4	5	9

43. Tervezi-e hogy elköltözik a településről?

1 – igen

→ **43.a. HA IGEN:** Mikorra tervezi az elköltözést?

1 – egy éven belül

2 – 1-10 éven belül

3 – több, mint 10 év múlva

9 – NT

→ **43.b.** Hová költözne?

1 – faluba, a járáson/kistérségen belül

2 – városba, a járáson/kistérségen belül

3 – faluba, a járáson/kistérségen kívül

4 – városba, a járáson/kistérségen kívül

5 – külföldre

9 – NT

2 – nem

9 – NT

44. Hallott-e arról, hogy az Önök kistérsége részt vesz a gyermekszegénység elleni programban/gyerekesély programban?

1 – igen

2 – nem → **Ugrás a 47. kérdésre!**

9 – NT

45. Kérem, mondja meg, hogy a családjában van-e olyan 0-17 év közötti gyermek, aki részt vett a gyerekesély program keretében szervezett programokban, vagy igénybe vette a gyerekesély program szolgáltatásait?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

46. Ön vagy a család valamely más felnőtt tagja részt vett-e a gyerekesély program keretében szervezett programokban vagy igénybe vette-e a gyerekesély program szolgáltatásait?

1 – igen

46.a. HA IGEN: Milyen minőségben vett részt?

1 – résztvevőként, igénybe vevőként (pl. képzésen, előadáson)

2 – kísérőként

3 – önkéntes segítőként

TÖBB VÁLASZ LEHET

4 – egyéb, éspedig:.....

9 – NT

2 – nem

9 – NT

MINDENKITŐL

47. Kérjük, mondja el saját szavaival, hogy mit tart a településen jónak, előnyösnek a gyerekek szempontjából?

.....
.....
.....

48. És mit tart hiányosságnak, mire lenne szükség a településen ahhoz, hogy a gyerekeknek jobb helyzetük legyen?

.....
.....
.....

KÖSZÖNJÜK A VÁLASZADÁST!
(KÉRDEZŐ: FOLYTASD A GYERMEKKÉRDŐÍVVEL!)

KÉRDÉSEK A KÉRDEZŐNEK

K1. Hogyan ítéled meg a lakást?

	igen	nem	NT
a. A lakás sötét vagy berendezése sivár, egyhangú.	1	2	9
b. A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni, nagyjából tiszták.	1	2	9
c. A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni, nagyjából rendezettek.	1	2	9
d. Az épület biztonságos egy gyerek számára (nem balesetveszélyes, nem rejt egészségügyi kockázatot).	1	2	9
e. Az udvar rendezett	1	2	9
f. A környező házak jó állapotúak, rendezettek	1	2	9
g. Az utca földút	1	2	9

K2. Jelen volt-e a kérdezett gyereke, gyerekei a beszélgetésen?

1 – igen

2 – nem

K3. **HA IGEN:** Az interjú alatt hogyan viselkedett az anya/a kérdezett a jelen lévő gyerekekkel?

	igen	nem	NT
a. Az anya / a kérdezett bátorította a gyereket, hogy vegyen részt a társalgásban.	1	2	9
b. Az anya / a kérdezett válaszolt a gyerek kérdéseire, kéréseire.	1	2	9
c. Az anya / a kérdezett beszélgetett a gyerekekkel (nem számít beszélgetésnek, ha csak rászólt a gyerekekre, vagy negatív megjegyzést tett rá).	1	2	9
d. Az anya / a kérdezett bemutatta a kérdezőt a gyerekeknek.	1	2	9
e. Amikor az anya / a válaszoló a gyerekekről beszélt, vagy mondott valamit a gyerekeknek, a hangneme, illetve ahogy beszélt, az a gyerek iránti pozitív érzéseiről tanúskodott.	1	2	9

A KÉRDEZÉS VÉGE: óra perc

--	--	--	--	--

HÁZTARTÁS sorszáma

--	--

Gyermek sorszáma
a háztartástáblából

.....

Gyermek keresztnéve

--	--	--	--

év

Gyermek születési ideje

--	--

hó

--	--

Hány éves?

Családok

Gyermek kérdőív

2014

A válaszadás önkéntes!

Település neve:

--	--

*Kijelentem, hogy az általam kezelt és felvett adatokat bizalmasan kezelem,
azokat csak a kutatásban illetékes személynek adom át.*

Kérdező aláírása:

**A CSALÁDBAN LÉVŐ ÖSSZES 0-17 ÉVES GYEREKRE KI KELL TÖLTENI 1-1
KÉRDŐÍVET!**

KÉRDEZŐ: Tisztázd, hogy minden kérdés a címlapon szereplő keresztnévű gyerekre vonatkozik!

1. Meg tudná mondani, hogy mennyi volt a gyermek súlya, amikor megszületett?

..... gramm

9 – NT → **HA NEM TUDJA:** 1.a. És azt meg tudná-e mondani, hogy....

1 – 1500 gramm alatti,

2 – 1500-2500 gramm közötti, vagy

3 – 2500 gramm feletti súllyal született-e a gyermek?

9 – NT

2. A gyermek jár(t)-e bölcsődébe?

1 – igen → **HA JÁR(T):** 2.a. Hány éves korától? év 99 – NT

2 – nem

9 – NT

3. A gyermek jár(t)-e Biztos Kezdet gyerekházba?

1 – igen → **HA JÁR(T):** 3.a. Összesen hány hónapot járt? hó 99 – NT

KÉRDEZŐ: ha évet mond, számold át hónapra!

3.b. Milyen gyakorisággal járt?

1 – naponta

2 – hetente többször

3 – havonta többször

4 – havonta egyszer vagy ritkábban

9 – NT

2 – nem

9 – NT

4. Járt-e a gyermek gyógytornára, fejlesztő tornára, logopédiai fejlesztésre, vagy egyéb, szakember által javasolt fejlesztésre?

1 – igen → **HA IGEN:** 4.a. Hány éves volt a gyermek, amikor elkezdődött a fejlesztése?
..... éves 9 – NT

2 – nem

9 – NT

5. Most a gyermek egészségi állapotáról kérdezek.
Van-e a gyermeknek hallásproblémája?

1 – van

2 – nincs

9 – NT

6. Van-e a gyermeknek látásproblémája?

1 – van → **HA VAN:** 6.a. Milyen súlyos a probléma?

1 – nem súlyos, szemüveggel jól lát

2 – gyengénlátó

3 – egyik szemére vak

4 – mindkét szemére vak

9 – NT

2 – nincs

9 – NT

7. Van-e a gyermeknek valamilyen EGYÉB tartós egészségügyi problémája (pl. asztma, allergia, reflux stb.)?

1 – van

2 – nincs → **ugrás a 9-re!**

9 – NT

8. Kérem, mondja meg, hogy az alábbiak közül milyen betegségei vannak a gyermeknek!

	Van	Nincs	NT	X
a. mozgásszervi (csontozat, ízületek, izomzat) rendellenesség	1	2	9	X
b. keringési betegség (pl. szívrendellenesség)	1	2	9	X
c. tartós idegrendszeri betegség (pl. epilepszia)	1	2	9	X
d. emésztőrendszeri betegség (fekély, reflux stb.)	1	2	9	X
e. asztma	1	2	9	X
f. egyéb légzőszervi betegség	1	2	9	X
g. allergia (szénanátha, ekcéma)	1	2	9	X
h. depresszió vagy más pszichikai betegség	1	2	9	X
i. kóros soványság	1	2	9	X
j. kóros kövérség	1	2	9	X
k. egyéb betegség, éspedig:.....	1	2	9	X

9. Ön szerint a gyermek a korához képest testileg...

1 – kevésbé fejlett,

2 – átlagosan fejlett, vagy

3 – az átlagosnál fejlettebb?

9 – NT

10. Ön szerint a gyermek a korához képest értelmileg...

- 1 – kevésbé fejlett,
- 2 – átlagosan fejlett, vagy
- 3 – az átlagosnál fejlettebb?
- 9 – NT

11. Van-e a gyermeknek az életkorának megfelelő könyve? (KÉRDEZŐ: A testvérével közös könyv is. Tisztázd, hogy a kötelező iskolai tankönyvek nem számítanak bele!)

1 – van **HA VAN: 11.a.** Körülbelül hány életkorának megfelelő könyve van a gyermeknek?

- 1 – 1 és 3 között
- 2 – 4 és 9 között
- 3 – 10 és 19 között
- 4 – 20 vagy több
- 9 – NT

2 – nincs **HA NINCS: 11.b.** Miért nincs?

- 1 – nem engedhetik meg maguknak
- 2 – egyéb ok
- 9 – NT

9 – NT

12. Együtt szokott-e a gyermek étkezni mindkét szülőjével? (KÉRDEZŐ: Ha nem édesapjával, édesanyjával él egy háztartásban, akkor a nevelőszülőjével)

1 – igen **HA IGEN: 12.a.** Milyen gyakran?

- 1 – minden nap,
- 2 – hetente többször,
- 3 – hetente egyszer,
- 4 – havonta egyszer, vagy
- 5 – még ritkábban
- 9 – NT

2 – nem

9 – NT

0-9 ÉVES GYEREKEKRE

13. Szoktak-e Önök otthon a gyermeknek mesét olvasni vagy mondani?

1 – igen → **HA IGEN: 13.a.** Milyen gyakran szoktak?

- 1 – minden nap
- 2 – nagyjából kétnaponta
- 3 – havonta néhány alkalommal
- 4 – évente néhány alkalommal

2 – nem

9 – NT

9 – NT

3–17 ÉVES GYEREKEKRE

14. Hány éves korától jár(t) a gyermek óvodába?

..... éves korától

0 – nem járt óvodába → **ugrás a 17. kérdésre!**

99 – NT

15. Hány éves koráig járt a gyermek óvodába?

..... éves koráig

88 – jelenleg is óvodás

99 – NT

16. Felvették-e akkor az óvodába, amikor kérte?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

17. Szokott-e a gyermeke számítógépet használni?

1 – igen → **17.a. HA IGEN:** Hol szokott számítógépet használni?

1 – az iskolában/óvodában

2 – teleházban, közösségi helyeken

3 – barátoknál, rokonoknál

4 – otthon

9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET

2 – nem

9 – NT

18. Szokott-e a gyermeke internetet használni?

1 – igen → **18.a. HA IGEN:** Hol szokott internetet használni?

1 – az iskolában/óvodában

2 – teleházban, közösségi helyeken

3 – barátoknál, rokonoknál

4 – otthon

9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET

2 – nem

9 – NT

6-17 ÉVESEK GYEREKEKRE

19. Hány éves korában kezdte el a gyerek az általános iskolát?

..... éves korában → **19.a. HA 7 ÉVESEN VAGY KÉSŐBB:** Mi volt ennek az oka?

- 1 – év-vesztes
- 2 – szülő kérése
- 3 – iskolaéretlen volt
- 4 – beteg volt
- 5 – egyéb ok, éspedig
- 9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET!

0 – még nem iskolás

99 – NT

20. Valamilyen probléma miatt most vagy régebben járt-e kiségitő, felzárkóztató osztályba?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

21. Volt-e magántanuló, vagy eltanácsolták-e valamelyik iskolából?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

22. Ismételt-e évet az általános iskolában?

1 – igen **22.a. HA IGEN:** Hányszor? alkalommal

9 – NT

2 – nem

9 – NT

23. Mennyi volt a gyermek utolsó év végi tanulmányi átlageredménye?

Ha pótvizsgázott, mennyi volt a pótvizsga utáni tanulmányi átlageredménye?

..... ,

9 – NT

24. Hányadik osztályba jár jelenleg?

..... osztályba

88 – jelenleg nem jár iskolába → **ugrás a 29-re!**

99 – NT

25. Milyen tantervű osztályba jár?

1 – normál osztály/csoport

2 – gyógypedagógiai osztály/csoport

3 – tagozatos osztály/csoport, éspedig:

9 – NT

26. Jár-e jelenleg napközibe?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

27. Igénybe veszi-e az iskolai étkeztetést....

	Igen	nem	NT
a. iskolaévben	1	2	9
b. nyáron	1	2	9

28. **HA ÉTKEZIK AZ ISKOLÁBAN**

Az iskolai étkezéséért...

- 1 – a teljes összeget,
- 2 – az összeg egy részét, vagy
- 3 – semmit nem fizetnek?
- 9 – NT

28.a. A gyermek dohányzik-e?

- 1 – rendszeresen
- 2 – alkalmanként
- 3 – sohasem
- 9 – NT

28.b. A gyermek fogyaszt-e alkoholt?

- 1 – rendszeresen
- 2 – alkalmanként
- 3 – sohasem
- 9 – NT

29. Jár-e a gyermek valamilyen különóra (pl: sport-, zene-, színház-, táncóra), vagy tagja-e ilyen célú szervezetnek, egyesületnek?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

30. Milyen gyakran olvas a gyermek kedvtelésből?

- 1 – minden nap
- 2 – hetente néhány alkalommal
- 3 – havonta néhány alkalommal
- 4 – évente néhány alkalommal
- 5 – sohasem
- 9 – NT

31. Az elmúlt évben volt-e a gyermek valamelyik családtaggal, vagy a család szervezésében múzeumban, zenei vagy színházi előadáson? (KÉRDEZŐ: az iskolai szervezésű programokat ne számítsd!)

1 – igen

2 – nem

9 – NT

32. Ha a család együtt néz TV-t, meg szokták-e beszélni Önök a gyermekkel a látottakat?

1 – igen

2 – nem

8 – nincs TV-jük

9 – NT

32.a. Most arról kérdezzük, hogyan tölti gyermeke a szabadidejét. Mennyire jellemző, hogy a gyerekek a szabadidejében....

Mennyire jellemző, hogy...	teljesen jellemző	inkább jellemző	inkább nem jellemző	egyáltalán nem jellemző	NT
a. tv-t néz	4	3	2	1	9
b. számítógépezik	4	3	2	1	9
c. otthon játszik (egyedül, vagy testvéreivel)	4	3	2	1	9
d. szüleinek segít (háztartásban, üzletben stb.)	4	3	2	1	9
e. szervezett programon vesz részt	4	3	2	1	9
f. sportol, kirándul	4	3	2	1	9
g. barátaival, haverjaival találkozik	4	3	2	1	9
h. presszóba, bárba, kocsmába jár	4	3	2	1	9
i. csavarog, lődörög	4	3	2	1	9
j. egyáltalán nincs szabadideje	4	3	2	1	9
k. semmit sem csinál	4	3	2	1	9
l. egyéb tevékenységet végez	4	3	2	1	9

33. A gyermek számára biztosítottak-e az alábbiak?

HA NEM: Miért nem? (CSAK KÉRDEZD ÉS SOROLD BE!)

			Miért nem?			
	Igen	Nem	Nem engedhetik meg maguknak	Egyéb okok	NT	X
a. megfelelő hely tanulásra, házi feladat elkészítésére	1	2	1	2	9	X
b. íróasztal	1	2	1	2	9	X
c. minden, az iskola, óvoda által elvárt felszerelés	1	2	1	2	9	X
d. szótár	1	2	1	2	9	X
e. rendszeres szabadidős tevékenységben való részvétel (pl. sportolási lehetőség, ifjúsági programok)	1	2	1	2	9	X
f. fizetős iskolai kirándulásokon és programokon való részvétel	1	2	1	2	9	X
g. fizetett különóra (nyelv, zene, fejlesztő foglalkozás, sport, stb.)	1	2	1	2	9	X
h. zsebpénz	1	2	1	2	9	X

MINDENKITŐL

34. Talán korai még erről beszélni, mégis mit gondol, milyen iskolai végzettséget fog a gyermeke szerezni?

- 1 – legfeljebb 8 osztály
- 2 – szakiskola
- 3 – szakközépiskola
- 4 – gimnázium
- 5 – felsőfok
- 9 – NT

HA A GYEREK ÓVODÁBA JÁR

Most néhány kérdést szeretnék feltenni a gyermek jelenlegi óvodájáról.

35. Melyik óvodába jár a gyermek jelenleg?

..... (óvoda neve és települése)

9 – NT, NV

36. Mennyire jellemzők a gyermek jelenlegi óvodájára a következők?

	teljesen jellemző	inkább jellemző	inkább nem jellemző	egyáltalán nem jellemző	NT
a. Jók az óvónők.	4	3	2	1	9
b. Az óvodában figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	4	3	2	1	9
c. Partnernek tekintik a szülőket.	4	3	2	1	9
d. A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe.	4	3	2	1	9
e. Jó a gyerekközösség.	4	3	2	1	9
f. A gyerek jól fejlődik.	4	3	2	1	9
g. Az óvoda berendezése, bútorzata megfelelő	4	3	2	1	9
h. Az óvoda játékokkal, eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	4	3	2	1	9
i. Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	4	3	2	1	9
j. Túlzsúfoltak a csoportok.	4	3	2	1	9

37. Mennyire jellemző az óvodára, hogy magas a roma gyerekek aránya?

- 1 – nagyon jellemző
- 2 – inkább jellemző
- 3 – inkább nem jellemző
- 4 – egyáltalán nem jellemző
- 9 – NT, NV

38. Véleménye szerint általában melyik jobb: ha egy óvodában a roma és a nem roma gyerekek egy csoportba, vagy ha külön csoportba járnak?

- 1 – ha egy csoportba járnak
- 2 – ha külön csoportba járnak
- 9 – NT

39. Kérem, saját szavaival mondja el, hogy mit tart az óvoda sikereinek, erősségeinek?

.....

.....

.....

40. És mit tart az óvoda hiányosságainak, fejlesztendő területeinek?

.....

.....

.....

HA A GYEREK ISKOLÁBA JÁR

Most néhány kérdést szeretnék feltenni a gyermek jelenlegi iskolájáról.

41. Melyik iskolába jár a gyermek jelenleg?

..... (iskola neve és települése)

9 – NT, NV

42. Mennyire jellemző az iskolában a drogprobléma, túlzott alkoholfogyasztás a gyerekek között?

- 1 – nagyon jellemző
- 2 – inkább jellemző
- 3 – inkább nem jellemző
- 4 – egyáltalán nem jellemző
- 9 – NT

43. Mennyire igazak a következő állítások a gyermek jelenlegi iskolájára?

	teljesen igaz	inkább igaz	inkább nem igaz	egyáltalán nem igaz	NT
a. Jók a pedagógusok.	4	3	2	1	9
b. Figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	4	3	2	1	9
c. Partnernek tekintik a szülőket.	4	3	2	1	9
d. A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe.	4	3	2	1	9
e. Jó a gyerekközösség	4	3	2	1	9
f. A gyerek jól fejlődik.	4	3	2	1	9
g. Az iskola berendezése, bútorzata megfelelő	4	3	2	1	9
h. Az iskola eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	4	3	2	1	9
i. Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	4	3	2	1	9
j. Túlzsúfoltak az osztályok.	4	3	2	1	9

44. Mennyire jellemző az iskolára, hogy magas a roma tanulók aránya?

1 – nagyon jellemző

2 – inkább jellemző

3 – inkább nem jellemző

4 – egyáltalán nem jellemző

9 – NT, NV

45. Véleménye szerint általában melyik jobb: ha egy iskolában a roma és a nem roma gyerekek egy osztályba, vagy ha külön osztályba járnak?

1 – ha egy osztályba járnak

2 – ha külön osztályba járnak

9 – NT

46. Kérem, saját szavaival mondja el, hogy mit tart az iskola sikereinek, erősségeinek?

.....

.....

.....

47. És mit tart az iskola hiányosságainak, fejlesztendő területeinek?

.....

.....

.....

**KÖSZÖNJÜK, HOGY VÁLASZAIVAL SEGÍTETTE
MUNKÁNKAT!**